

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
GEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTNĀU FAKULTĀTE, ĢEOGRĀFIJAS
NODAĻA**

**Ķekavas novada apdzīvojuma struktūras izvērtējums un priekšlikumu sagatavošana
telpiskās attīstības perspektīvas izstrādei
(novada attīstības stratēģijas izstrādes ietvaros)"
Kurss „Kursa darbs teritorijas plānošanā,,**

Autori:

(ae05003) Anda Eihenbauma,

(o109003) Olga Lukaševiča,

(mm09005) Margarita Miklaša,

(aj09003) Atis Jakovļevs ,

(lk05017) Laura Kļaviņa

Darba vadītājs:

asoc. prof. Pēteris Šķiņķis

RĪGA 2010

Saturs

Ievads.....	3
1. Vispārējā informācija	4
1.1. Izmantotās metodes.....	4
1.2. Ķekavas novada raksturojums	4
1.3. Piepilsētu attīstības tendences.....	5
1.4. Telpiskās attīstības plānošanas dokumenti	6
2. Apdzīvojuma struktūra Ķekavas novadā	10
2.1. Ķekavas novada apdzīvojuma biogrāfija.....	10
2.2. Apdzīvojuma veidi Ķekavas novadā	11
2.3. Apdzīvoto vietu risināmie jautājumi	15
2.3.1. Ciems kā potenciāla kopienas veidošanās un pastāvēšanas vieta	15
2.3.2. Vietas identitāte.....	16
3. Apdzīvojuma telpiskās izpētes metode	17
3.1. Apdzīvojuma tipi un telpas izmantošanas veidi Ķekavas novadā	18
3.1.1. Apdzīvojuma tipi.....	18
3.1.2. Telpas izmantošanas veidi.....	19
3.2. Sabiedrība	19
3.3. Vajadzības.....	19
4. Rāmavas apdzīvojuma studija.....	20
4.1. Ciema profils.....	20
4.2. Rāmavas apdzīvojuma telpiskās izpētes metode	22
4.3. Ieteikumi Rāmavas ciema apdzīvojuma struktūras attīstībai.....	24
5. Telpiskās attīstības un plānošanas informācijas sistēmas	27
5.1. Esošā situācija un informācijas sistēmas Ķekavas novada pašvaldībā.....	27
5.2. Telpiskās attīstības un plānošanas informācijas sistēmas(TAPIS)	28
5.3. Teritorijas telpiskais profils	30
6. Ieteikumi Ķekavas novada telpiskās attīstības stratēģijas izstrādāšanai un ieviešanai	33
6.1. Ieteikumi stratēģijas izstrādei	33
6.2. Zemes politika.....	35
6.3. Laba pārvaldība kā instruments stratēģijas ieviešanai un realizēšanai	39
Izmantotā literatūra un avoti.....	41

Ievads

Kursa darbā veikts Ķekavas novada apdzīvojuma struktūras izvērtējums un priekšlikumu sagatavošana telpiskās attīstības perspektīvas izstrādei.

Darba mērķis ir izstrādāt priekšlikumus Ķekavas novada teritorijas telpiskai attīstībai, topošās novada attīstības stratēģijas izstrādes ietvaros, kā arī sniegt priekšlikumus telpiskās attīstības perspektīvas un teritorijas plānojuma izstrādei. Darbā izstrādāti arī ieteikumi telpiskās attīstības un plānošanas informācijas sistēmas ieviešanai.

Kursa darbs sastāv no sešām nodaļām, kurās apkopota informācija par teritorijas apdzīvojuma struktūras esošo situāciju un problēmām, izstrādāta apdzīvojuma telpiskās izpētes metode un ciema profils, kuri izmantoti kā instrumenti apdzīvojuma attīstības ieteikumu izstrādāšanai.

Darba uzdevumu izpildei izstrādāti vairāki grafiskie materiāli un ilustratīvas shēmas, kas palīdz uztvert esošā un ieteicamā apdzīvojuma telpas struktūru.

1. Vispārējā informācija

1.1. Izmantotās metodes

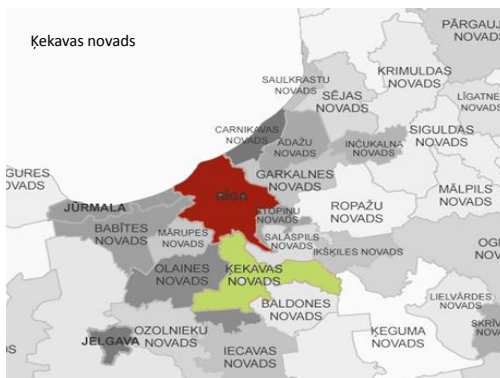
Lai izpildītu kursa darbā izvirzītos uzdevumus, pētniecības darbā galvenokārt ir izmantotas šādas metodes:

- dokumentu un publicētu materiālu, ārvalstu pieredzes izpēte un analīze Pierīgas situācijas kontekstā;
- plānošanas dokumentu analīze,
- grupas diskusijas,
- aptaujas un diskusijas, iedzīvotāju viedokļu noskaidrošanai,
- teritoriju apsekojumi un vizuāls novērtējums,
- darbs ar kartogrāfisko materiālu un datiem,
- monogrāfiskā metode.

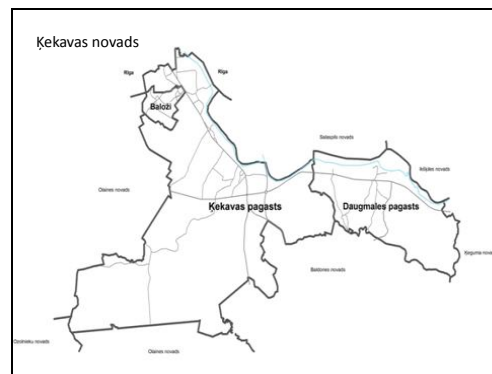
Izvēlētās metodes nodrošina pietiekamu, pārskatāmu un salīdzināmu informāciju par apdzīvojuma struktūru Pierīgā, esošo stāvokli, problēmām un nepieciešamajām izmaiņām. Esošās situācijas izpēte un plānošanas dokumentu analīze ļauj izprast pierīgas apdzīvojuma galvenās problēmkonas un risināmos jautājumus, kā arī mēģināt definēt nepieciešamās darbības un izstrādāt ieteikumus teritorijas turpmākai attīstībai.

1.2. Ķekavas novada raksturojums

Ķekavas novads atrodas Latvijas centrālajā daļā, kas sākas no Rīgas pilsētas dienvidu robežas un vairākus kilometrus stiepjas gar Daugavu (skat. 1.1. attēlu). Nozīmīga loma novada attīstībā ir starptautiskajām automaģistrālēm, kas šķērso novada teritoriju un savieno Rīgu ar Tallinu, Viļņu, Varšavu, Berlīni (A7, Via Baltica) un Rīgas apvedceļš (A5). Novada centrālo daļu aizņem Ķekavas pagasts, kurš pēc iedzīvotāju skaita ir lielākais pagasts Latvijā. Ķekavas pagasts teritorija austrumos robežojas ar vēl vienu novada pagastu - ar Daugmales pagastu, ziemeļrietumos – ar Baložu pilsētu (skat. 1.2. attēlu). Novada teritorijas kopējā platība ir 207,54 km² un 2009.gada sākumā kopējais iedzīvotāju skaits tajā bija 20 885.

1.1. att. Ķekavas novietojums Pierīgas kontekstā

1.2. att. Ķekavas novada administratīvais iedalījums

Dominējošais zemes lietošanas veids ir meža zemes, kas aizņem aptuveni 50% no kopējās zemes platības. Pārsvārā tie ir publiskās lietošanas meži, kurus aktīvi izmanto vietējie iedzīvotāji, tūristi un atpūtnieki no Rīgas. Būtskisks zemes lietošanas veids ir arī lauksaimniecības zemes - 43,5% no kopējās zemes platības pagastā. Bet to lielāka daļa faktiski netiek izmantota lauksaimniecības produkcijas ražošanai. Šāds novada zemes sadalījums pārsvārā dominē Daugmales pagastā, bet Baložos un Pierīgas daļā pārsvārā dominē apbūves teritorijas (Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009. – 2021. gadam, 2009), atmatas un šobrīd neizmantotas teritorijas.

Ķekavas novads tiek uzskatīts par saimnieciski aktīvu novadu, kur uzņēmējdarbība attīstās vairākos virzienos – gan ražošanas, gan pakalpojumu sniegšanu jomā. Novads tiek pieskaitīts pie tā nelielā Latvijas pašvaldību skaita, kuras raksturo pozitīvi demogrāfiskie rādītāji. Lielākās apdzīvotās vietas novadā ir Ķekava, Baložu pilsēta, Daugmale, Valdlauči un Rāmava. Novada administratīvais centrs atrodas Ķekavā. Iklidētas attīstības rezultātā novadā ir izveidojušās vairākas atsevišķas apdzīvotas vietas, kas Ķekavas novadā ir sadalītas 21 ciemā. Ķekavas novadā padomju laikos attīstījies liels skaits dārzkopības sabiedrību, kas kā apdzīvotas vietas šeit dominē vēl joprojām.

1.3. Piepilsētu attīstības tendences

Mūsdienās apdzīvoto vietu, īpaši lielāko pilsētu nozīme neaprobežojas ar to administratīvajām robežām. Mijiedarbība ar apkārtējo teritoriju ietekmē gan iedzīvotāju dzīves veidu, gan tām pieguļošo teritoriālo struktūru veidošanos. Lielpilsētas ietekmes areāls ir atkarīgs ne vien no tās iedzīvotāju skaita, bet arī no tai raksturīgo funkciju spektra, piemēram, pārvaldes, saimnieciskajām, izglītības un kultūras jomām, kas veido sakarus ar apkārtējām teritorijām. Iedzīvotāju mobilitāte ir viens no rādītājiem, kas raksturo pilsētas un piepilsētas sakarus. Lielo pilsētu tuvumā dzīvojošajiem ir labākas un daudzveidīgākas iespējas izvēlēties darbu, mācības un brīvā laika pavadīšanas vietu, kas ir viens no galvenajiem

iemesliem, kādēļ daļa iedzīvotāju par savu dzīves vietu izvēlas nevis pilsētu, bet gan tai pieguļošās apdzīvotās vietas (Apdzīvojuma struktūras attīstība, 2001).

Piepilsētu teritoriju attīstības īpatnības ir konstatētas jau sen, un šo teritoriju problēmām lielu uzmanību savos darbos pievērš vairāki plānotāji, arhitekti un pētnieki visā pasaulē. Tēma par lauku-pilsētu attiecībām kļuva aktuāla līdz ar strauju industrializāciju un pieaugošu migrācijas ietekmi uz lauku un pilsētu teritorijām. Konceptu „pilsētu-lauku saiknes” ir pieņēmušas tādas organizācijas, kā ES telpiskās attīstības komiteja un Apvienoto Nāciju Cilvēka apdzīvoto vietu centrs. Termins „lauku-pilsētas attiecības” tiek lietots, lai uzsvērtu redzamās un neredzamās cilvēku, kapitālu, preču, informācijas un tehnoloģiju plūsmas starp pilsētu un lauku teritorijām. Pilsētu-lauku attiecības dod nozīmīgu dimensiju galvenajiem teritoriālās attīstības jautājumiem un dod iespējas formulēt efektīgas to pārvaldes politikas. Lai realizētu pilsētu-lauku saikņu potenciālos ieguvumus, jāstiprina ne tikai apdzīvoto vietu un pašvaldību saiknes, bet arī jāsamazina nelabvēlīgās ietekmes. (SIA „Konsorts”, 2009).

Iepazīstoties ar citu Eiropas valstu situāciju saistībā ar piepilsētu nekontrolētu izplešanos, jāsecina, ka šis jautājums 70./ 80. gados kļuvis aktuāls, jo urbānais klājiens kļūst par piepilsētas apdzīvojuma problēmu jautājumu, tāpat kā šobrīd tā ir Pierīgas situācijā. Atšķirībā no Latvijas, ārvalstīs viņiem ir uzkrāta daudz lielāka pieredze šādu jautājumu risināšanā un tieši to arī viņi dara, lai uzlabotu piepilsētu dzīves kvalitāti un attīstības virzienus. Kā pozitīvo piemēru var minēt pilsētas, kas piepilsētu attīstības jautājumus risina no abām pusēm - pilsētas un ārpuspilsētas pašvaldības. Kā norādīts izdevumā „Urban Sprawl in Europe”, citās valstīs tiek meklētas kopīgas intereses un risinājumi. Abas puses ir ieinteresētas sadarboties un tās uztver viena otru kā sadarbības partnerus. Diemžēl Rīgas pilsētas un Pierīgas pašvaldību attiecības ir diezgan saspringtas un negatīvas, kas rada vēl lielāku plaisu starp šo dažādo pušu iespēju skatīties vienā virzienā. Lai uzlabotos šī piepilsētu situācija, pilsētai un pašvaldībai ir jāapzinās sava loma konkrētajā teritorijā un katras puses ietekme vienai uz otru. Kad abas puses būs vienojušās un definējušas savas prioritātes un sabiedrības intereses, tad, iespējams, varētu veidoties ciešāka sadarbība kopīga mērķa sasniegšanai (Urban Sprawl in Europe: Landscape, Land-Use Change and Policy, 2007).

1.4. Telpiskās attīstības plānošanas dokumenti

Atsaucoties uz dažādiem plānošanas dokumentiem, sīkāk iedziļinājāmajies reģionālā un pašvaldības līmeņu dokumentos, kas nosaka ne tikai kopējās novada attīstības virzienus, bet arī vispārējās vadlīnijas apdzīvoto vietu turpmākai attīstībai.

Rīgas plānošanas reģions savas kompetences ietvaros nodrošina reģiona attīstības plānošanu, koordināciju, pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbību. Tas nosaka plānošanas reģiona ilgtermiņa attīstības galvenos pamatprincipus, mērķus un prioritātes. Tā kā Ķekavas novads ir viena no pašvaldībām, kas ietilpst Rīgas plānošanas reģionā, tad novadam būtu jāņem vērā reģiona izstrādātie dokumenti par turpmāku Pierīgas teritoriju attīstību. (Rīgas plānošanas reģions)

Tā kā kursa darba uzdevums saistīts ar apdzīvojuma struktūru un tendencēm Ķekavas novadā, tad esošajos plānošanas dokumentos sīkāk analizējam tieši šo sadaļu. Rīgas plānošanas reģiona telpiskā (teritorijas) plānojuma III daļā noteiktas vispārējas vadlīnijas apdzīvojuma plānošanai Pierīgas areālā. Kā būtiskākās no tām saistībā ar Ķekavas apdzīvojuma struktūru un to problemātiku jāpiemin šādi ieteikumi:

- Plānot darījumu iestāžu, ražošanas uzņēmumu izvietojumu un jaunu mājokļu būvniecību pastāvošu apdzīvoto vietu, īpaši policentriskā atbalsta karkasa pilsētu, vai vismaz citu jau agrāk apgūtu teritoriju robežās/tām piegulošās teritorijās, pēc iespējas izmantojot esošos tehniskās un vides infrastruktūras tīklus un objektus.
- Teritoriju plānojumos paredzēt pasākumus, kas novērš jaunas pilsētu atlūzu apbūves mājokļu ciemu un atsevišķi izvietotu ražošanas ēku attīstīšanu un pasākumus, kas veicina mājokļu ciemu izpēti un tās rezultātiem atbilstošu nodrošināšanu ar tehnisko un vides infrastruktūru, pakalpojumiem un darba vietām, kā arī rekreācijas iespējām.
- Paredzēt pasākumus, kas nepieļauj vairāku apdzīvoto vietu apbūves saplūšanu. Īpaša uzmanība veltāma, lai novērstu vienlaidus lineāras apbūves joslu izveidošanos gar valsts galvenajiem autoceļiem.
- Sezonas apdzīvoto vietu – vasarnīcu un dārzkopju ciemu – iespējas pārtapt par pastāvīgi apdzīvotām vietām izvērtēt plānošanas procesā izvērtējot katru gadījumu atsevišķi. Neatbalstīt šo pārtapšanu, ja detālpilānojuma izstrādes rezultātā nav iespējams paredzēt un sekojoši nodrošināt vidi nepiesārņojošas, centralizētas infrastruktūras – ūdensvada, kanalizācijas, kā arī normatīviem atbilstoša platuma ielu tīkla attīstības iespējas un sociālās infrastruktūras attīstību.
- Rīgas rajona pašvaldību teritorijās, īpaši tajās, kas robežojas ar Rīgas pilsētu ierobežot jaunu viensētu tipa apdzīvoto vietu veidošanos, nosakot, ka minimālā vienas viensētas platība ir 1 ha lauksaimniecībā izmantojamas zemes un, ka mežsaimniecības zemēs jaunas viensētas nav veidojamas (Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums, 2007).

Šīs Rīgas plānošanas reģiona vadlīnijas atspoguļo lielākās problēmas, kas vērojamas Ķekavas novada apdzīvojuma struktūrā, it īpaši Pierīgas zonā un ap autoceļu Rīga – Bauska

(A7). Šo problēmu apzināšana un izprašana ir viens no kursa darba pamatuzdevumiem un tās atspoguļosim turpmākajā darba tekstā.

Bijušās Rīgas rajona padomes izstrādātajā Rīgas rajona teritorijas plānojumā 2008. – 2020. gadam arī varam atrast ieteikumus un vadlīnijas, kas tieši attiecas uz Ķekavas novada apdzīvojuma esošo un plānoto struktūru. Šeit uzsvērts, ka Rīgas reģiona apdzīvojumam ir jābūt saliedētam un policentriskam, kura veidošanā jāievēro šādi ilgtspējību veicinoši principi:

- tajās teritorijās, kur ir pieejamas apbūvētas, bet nepietiekami efektīvi izmantotas platības, tiek ierobežota līdz šim neapbūvētu zemesgabalu apguve būvniecībai;
- netiek pieļauta vienlaidus apbūves veidošanās gar ceļiem, sapludinot neapbūvētu platību šķirtas apdzīvotas vietas nepārtrauktā apbūves joslā;
- netiek pieļauta “pilsētu atlūzu” apbūves veidošana;

(Rīgas rajona teritorijas plānojums 2008. – 2020. gadam, 2008)

Šie principi saskan ar Rīgas plānošanas reģiona izvirzītajiem principiem turpmākai apdzīvojuma struktūras attīstībai, lai piepilsētas neturpinātu attīstīt klājienvēidīgu apdzīvojuma struktūru ar izteiktiem „atlūzu ciemiem”, neefektīvu un nepiemērotu infrastruktūru.

Plānošanas dokumenti Ķekavas novadā:

Atsaucoties uz teritorijas plānošanas likumu, Ķekavas novadā ietilpstošās pašvaldības pirms administratīvās reformas veikšanas ir izstrādājušas savu pagastu teritorijas plānojumus. Sīkāk iepazīstoties ar to saturu un grafisko daļu var redzēt, ka tie ir atšķirīgi gan satura gan grafiskā noformējuma ziņā. Tā kā šie pagasti ir apvienoti vienā novadā, būs nepieciešams šos plānošanas dokumentus apvienot, kas, protams, nebūs vienkārši. Iespējams vispirms ir nepieciešams izstrādāt novada telpiskās attīstības stratēģiju, un tikai pēc tam jaunu novada teritorijas attīstības plānojumu.

Uz 2010. gadu Ķekavas novadā spēkā ir šādi plānošanas dokumenti:

Baložu pilsētas teritorijas plānojums 2008.-2020.gadam (13.01.2009.),

Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009.-2021.gadam (06.05.2009.),

Daugmales pagasta teritorijas plānojums 2007.-2019.gadam (25.07.2007., ar grozījumiem 29.04.2009.).

Ķekavas pagasta Attīstības programma 2008.–2020.gadam (08.04.2009.),

Pateicoties galvaspilsētas tuvumam, pēdējo 8 gadu laikā Ķekavas novada teritorijā strauji attīstījās zemes tirgus un mājokļu būvniecības tempi pieauga aptuveni 5 reizes. Kā norāda Ķekavas pagasta Attīstības programma 2008. – 2020.gadam, „*diemžēl jaunie (potenciālie) māju īpašnieki maz paši interesējas par Būvnormatīviem un to pielietošanu, kā*

rezultātā top sliktā kvalitātē sagatavoti tehniskie projekti māju būvniecībai... Jomā, kas saistīta ar jaunu mājokļu būvniecību, zemes gabalu sagatavošanu un piedāvāšanu jaunu mājokļu būvniecībai, ir raksturīga privātā iniciatīva". Ķekavas pagasta Attīstības programmā ir definētas arī jauno apbūves ciematu raksturīgākās problēmas:

- infrastruktūras elementi (precīzāk to iztrūkums) – bieži vien nav fiziskās pieejamības atsevišķiem zemes gabaliem vai arī piekļūšana ir apgrūtināta, netiek centralizēti nodrošināti sabiedriskie pakalpojumi, piemēram, ūdensapgāde un kanalizācija, ielu uzkopšana u.c.;
- haotiska adresācija;
- jaunos apbūves ciematos nav atvēlēta vieta koplietošanas vajadzībām – atpūtai un rekreācijai, bērnu spēļu un sporta laukumiem u.c.;
- tuvumā nav sabiedriskā transporta pieturu;
- nav noteiktas šo jaunās dzīvojamās apbūves ciematu robežas un nosaukumi u.c. problēmas.

Šo problēmu galvenais iemesls ir nekorekta un nepārdomāta plānošana. Šajā ziņā izceļas Ķekavas pagasta teritorijas plānojums, kurš gandrīz visām lauksaimniecībā neizmantojamām platībām paredz vienveidīgu dzīvojamo apbūvi – zonējumu „Mazstāvu dzīvojamās apbūves teritorijas” (DzM) un „Savrupmāju dzīvojamās apbūves teritorijas” (DzS) ar jaunveidojamā zemes gabala minimālo platību 1200 m² un 2500 m², attiecīgi neizvērtējot iespējamo cilvēku daudzumu šo teritoriju apdzīvošanai un viņu potenciālās vajadzības pilnvērtīgai dzīvei. Šāda turpmāka teritorijas attīstības tendence nav vērsta uz ilgtspējīgas un pašpietiekamas attīstības principiem, tādēļ šī kursa darba ietvaros mēģināsim rast ieteikumus turpmākai teritorijas attīstībai, analizējot Pierīgas, Ķekavas novada un, galvenokārt, sabiedrības un kopienu vajadzības.

2. Apdzīvojuma struktūra Ķekavas novadā

Apdzīvojuma struktūra ir apdzīvoto vietu kopums un saiknes starp tām, kas ir viens no galvenajiem telpiskās struktūras komponentiem. Apdzīvojuma struktūras plānošana ir cieši saistīta ar dažādu nozaru attīstības novērtējumu, prognozēm un plānošanu, tādēļ tai nepieciešama kompleksa pieeja. Apdzīvoto vietu sabalansēts izvietojums un optimālas saiknes starp tām sekmē visas teritorijas līdzsvarotu attīstību, kas ir pamats ilgtspējīgas un dzīvotspējīgas vietas attīstībai (Apdzīvojuma struktūras attīstība, 2001).

2.1. Ķekavas novada apdzīvojuma biogrāfija

Pašreizējo Ķekavas pagasta apdzīvojuma struktūra veido vēsturiski izveidojies ciemu, viensētu un viensētu grupu tīkls. Pēdējā desmitgadē strauji sāka veidoties jaunās blīvi apdzīvotās vietas - jaunie ciemi ar mazstāvu dzīvojamo apbūvi, kas radušies pilsētas iedzīvotāju labklājības paaugstināšanās un labākas dzīves vides meklējumu rezultātā. No telpiskās struktūras viedokļa, blīvas apbūves teritorijas jau vēsturiski galvenokārt ir veidojušās gar Rīgas - Bauskas autoceļu, kā arī ainaviski skaistās teritorijās starp Daugavu, Doles salu un Rīgas - Bauskas autoceļu, veidojot izteikti lineāru struktūru, kas Ķekavas apdzīvojuma audumā dominē arī mūsdienās. (Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009. – 2021. gadam, 2009)

Daugmale kā apdzīvota vieta radusies jau senā vēsturē, bet paliekošu apdzīvojuma raksturu tā ieguvusi 18. gs. muižu un to saimniecību laikā, kad radās mūsdienās Daugmales apdzīvojuma struktūru raksturojošās viensētas. 20. gs. sākumā pēc I pasaules kara radītajiem zaudējumiem, liela daļa vietējo iedzīvotāju nedevās prom, bet cēla jaunas dzīvojamās mājas un saimniecības ēkas. (Par novadu, Vēsture, 2010) Pēc II pasaules kara Daugmales apdzīvojumā ienāca jauna forma – kolhozi ar jaunām fermām, daudzstāvu mājām, skolu un dārzniecībām. Lielākās teritoriālās izmaiņas saistītas ar Rīgas HES celtniecību 1974./75. gadā, kā rezultātā tika appludināta aptuveni ceturtdaļa Daugmales pagasta teritorijas. Tika iznīcināts Jaunlīves parks, auglīgi tīrumi un 36 mājsaimniecības. (Daugmales pagasta teritorijas plānojums 2007. – 2019. gadam, 2009)

Baložu pilsēta Ķekavas novada apdzīvojuma morfoloģijā rada koncentrēta apdzīvojuma formu, kas nav raksturīga pārējā novada telpai. Baložu pilsētas attīstība saistīta ar kūdras puva izstrādi, kas sākusies 1945. gadā, kā rezultātā ap to tika izveidots strādnieku ciemats. 1974.gadā Baložu ciemata teritorijai pievienoja daļu bijušā Katlakalna pagasta teritorijas līdz Bauskas šosejai. 1991. gada 14.novembrī Baloži ieguva pilsētas tiesības. (Par novadu, Vēsture, 2010) Tomēr rodas jautājums, kādēļ tieši Baložu pilsēta ieguvusi pilsētas statusu? Likumdošanā paredzēts, ka pilsētu kategorijā ieskaitāmas apdzīvotas vietas, kuras ir kultūras un ražošanas centri ar attīstītu sociālo infrastruktūru un komunālo saimniecību un

kurās ir ne mazāk par 2000 iedzīvotāju, tomēr praksē ir virkne apdzīvotu vietu, kas atbilst šiem kritērijiem, bet tām nav piešķirts pilsētas tituls (Apdzīvojuma struktūras attīstība, 2001).

Kopumā raksturojot Ķekavas novada apdzīvojumu pēc apdzīvojuma telpiskās formas ir divas galvenās pamatformas, kas raksturo novadu – disperss (izkliedēts) un kompakts (koncentrēts) apdzīvojums. Tipisks disperss apdzīvojuma piemērs ir viensētas, kas vairāk koncentrētas Daugmales pagasta teritorijā un vietām Ķekavas pagastā. Kompakts apdzīvojums raksturīgs Baložu pilsētai un dažiem Ķekavas novada ciemiem. Pēc teorijas ciemi ir raksturojami kā kompakts apdzīvojums, tomēr daļu Ķekavas novada esošo un plānoto ciemu nevarētu par tādiem nosaukt, jo tajos apdzīvojumu veido tikai dažas atsevišķas mājsaimniecības.

2.2. Apdzīvojuma veidi Ķekavas novadā

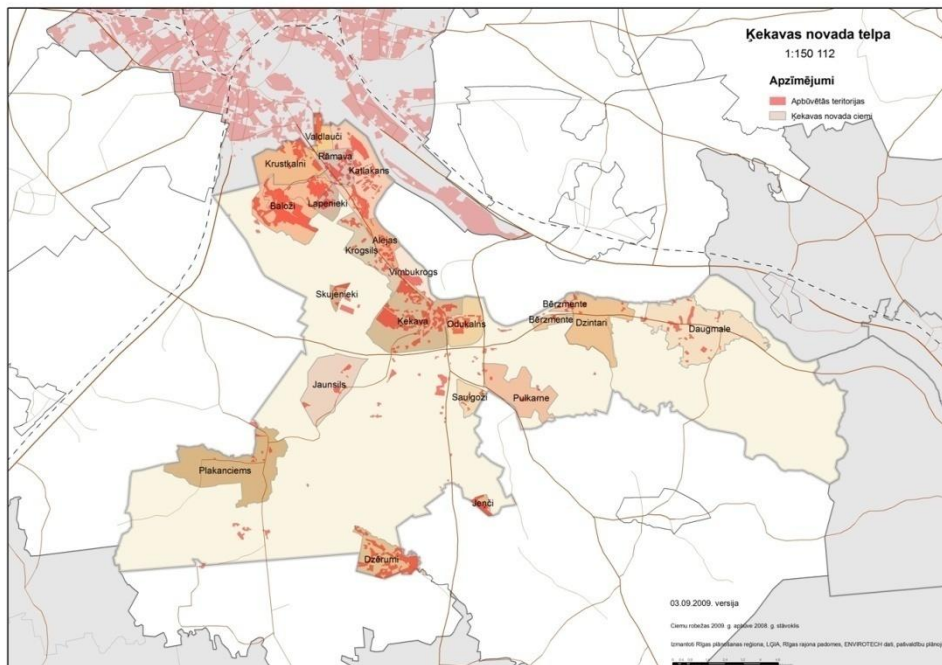
Strādājot pie Ķekavas novada apdzīvojuma struktūras izvērtējuma, ļoti svarīgs aspekts ir apdzīvota vieta – tās jēdziens, nozīme Ķekavas novada telpiskajā un funkcionālajā struktūrā. Lai izprastu apdzīvoto vietu audumu un struktūru, veicām esošās situācijas novērtēšanu, lauku apsekojumus, iedzīvotāju aptaujāšanu un kartēšanu, pētot arī literatūru par piepilsētās raksturīgajām izplešanās tendencēm.

Pirmkārt, pētot un mēģinot izprast esošo situāciju, radās globāls jautājums – kas tad ir apdzīvota vieta un kādai tai būtu jābūt, lai tā varētu būt dzīvotspējīga ar augstu dzīves kvalitātes līmeni? Meklējot atbildi Latvijas Republikas normatīvajos aktos, atradām, ka apdzīvotā vieta *ir teritorija, kurā dzīvo cilvēki, ir izveidoti materiālie priekšnoteikumi tās apdzīvošanai un kurai normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā piešķirts attiecīgais apdzīvotās vietas statuss.* (Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, 2008) Ķekavas novadā kā apdzīvotas vietas noteikts 21 ciems, 1 pilsēta, viensētas un viensētu grupas.

Ciems. Lai izprastu ciema uzbūvi, mēģinājām saprast arī tā definīciju. Diemžēl Latvijas Republikas Normatīvajos aktos nav noteikta ciema definīcija, bet teritorijas plānošanas vārdnīcā ciems tiek definēts kā *lauku, proti, ārpus pilsētas esoša, apdzīvota vieta ar vietējā mērogā unikālu nosaukumu un koncentrētu apbūvi tās centrālajā daļā, kur attālums starp apbūvētajām teritorijām nepārsniedz 200 metrus.* Likumā minēti tikai nosacījumi, kādā gadījumā var piešķirt ciema statusu. *Ciema statusu var piešķirt tādai novada teritorijas daļai, kurā ir vai tiek plānota koncentrēta apbūve, pastāvīgi dzīvo cilvēki un ir izveidota attiecīga infrastruktūra.* (Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, 2008)

Izlasot šo definīciju rodas skaidrojums, kādēļ Ķekavas novadā pastāv šis absurda ciemu teritoriju sadalījums. Šajā teikumā minēts, ka apbūvei nav jābūt, tai pietiek būt tikai plānotai un koncentrētai apbūvei ar attiecīgu infrastruktūru, bet kas ir attiecīga infrastruktūra?

Elektroapgādes infrastruktūra, ceļu infrastruktūra (jebkāda stāvokļa), lokālās kanalizācijas un ūdens sistēmas? Lielu neizpratni rada arī noteiktās ciemu robežas, kas novilkas starp diviem blakus esošiem vai paredzētiem ciemiem, lai gan apkārt ciemam būtu jābūt lauku teritorijai, nevis citam ciemam. (skatīt 2.1. attēlu).

2.1. att. Ķekavas ciemu robežas uz 2010. gadu. Avots: Rīgas plānošanas reģions

Daļu no šiem ciemiem varētu dēvēt par apmetnēm, kas precīzāk raksturo to būtību, kas vairāk saistīta ar dažādu privātmāju rašanos zemes telpā, kura pirms tam bijusi lauksaimniecībā izmantojamā zeme. Šāda apdzīvojuma rašanās tieši saistīta ar pašvaldības zemju un apdzīvojuma NEpolitiku, kura pieļāva, ka gandrīz visas lauksaimniecības zemes iespējams apbūvēt, neatbilstoši apdzīvotas vietas un ciema veidošanas pamatprincipiem. „Šāda tendence Pierīgā vērojama pēdējos 5-10 gadus, ignorējot līdzsvarotas attīstības principu, tādējādi ievērojami apgrūtinot apdzīvoto vietu pilnvērtīgu funkcionēšanu kā vietēja centra lomā, bet šādas attīstīšanas turpināšana ir pretrunā un apdraud Pierīgas ilgtspējību” (Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums, 2007).

Apsekojot Ķekavas novada ciemus, novērojām, ka dzīvē ļoti grūti saprast, kur atrodas konkrētais kartē norādītais ciems. Tā robežas ir grūti saprotamas. Dažviet saplūdušā apbūvē izdalīti divi ciemi, bet dzīvē to nav iespējams atdalīt. Pierīgas tuvums šeit radījis ievērojamus apbūves izplešanās un sadrumstalošanās procesus, īpaši jaunajos ciemos, kur saceltas dažāda veida, izmēra, krāsu un arhitektūras privātmājas. Šāda apdzīvojuma struktūra Pierīgā kļuvusi par tipisku ainavu – klajā laukā saceltas mājas, kas izkārtotas diezgan haotiskā struktūrā, ar sliktu ceļu tīklu kvalitāti, ar sētām un žogiem, kas ierobežo katru privāto telpu. Tomēr, ja salīdzina šos jaunus 21. gadsimta ciemus ar padomju laikā veidotajiem ciemiem var saskatīt

vienu ļoti būtisku atšķirību – padomju ciemos ir vērojama ielu, ēku un novietojuma loģika, kas to padara daudz ērtāku un pieejamāku gan gājējiem, gan autovadītājiem. Kā piemērus var minēt Alejas un Ķekavu. Diemžēl lielākā daļa citas apdzīvotās vietas ir diezgan monotonas, ar homogēnu apbūvi un sabiedrību, bez ērti pieejamiem pakalpojumiem un publiskām telpām, kur braukt ar velosipēdu, skriet vai iet pastaigā ar suni. Šādi ciemi ir Valdeķu lauks, Rāmava un Katlakalns. Jāatzīst, ka tieši pakalpojumu, publiskās telpas un sabiedriskā transporta pieejamība ir galvenie faktori, kas raksturo konkrētas apdzīvotās vietas ikdienas dzīves vides kvalitāti, kuru lielā daļā Ķekavas novada ciemos var raksturot kā zemu un nepietiekošu. Tomēr šeit uzreiz rodas pretjautājums – cik nozīmīga ir to pieejamība vietējiem iedzīvotājiem? Viņi apzināti par savu dzīves vietu ir izvēlējušies šādas teritorijas, kurās kā vienīgais drošības liecinieks ir aizlieguma barjera iebraukšanai teritorijā. Iespējams, ka šis viņiem ir vienīgais zināmais risinājums drošības paaugstināšanai. Šajā kursa darbā mēģinām pierādīt, ka apkārtējās vides uzlabošana, publisko telpu veidošana un iedzīvotāju iesaistīšana savas dzīves vides veidošanā ir veids, kā radīt dabīgi drošu un patīkamu apkārtējo vidi.

Pilsēta. Viens no Ķekavas novada apdzīvojuma veidiem ir arī pilsēta. Baložu pilsētu var raksturot kā daudzveidīgu apdzīvotu vietu, kur sastopami vairāku veidu apdzīvojuma tipi – vecas un jaunas savrupmājas, vecas un jaunas daudzstāvu mājas, kas savā starpā mijās un rada daudzveidīgu apdzīvojuma struktūru, ko rada ne tikai mājokļu daudzveidība, bet arī sabiedrība. Šāds piemērs ir pilsētas 2 galveno daļu - Baložu un Titurgas, kuru raksturu atspoguļo dažāda veida apbūve, pakalpojumu pieejamība, publiskās telpas, rotaļu laukumi un gājēju ielas.

Viensētas un viensētu grupas. Viensēta tiek definēta kā atsevišķa zemnieku saimniecība vai nošķirta māja laukos. Viensētās dzīvojošo iedzīvotāju procentuālais īpatsvars Ķekavas pagastā ir salīdzinoši mazs, kas saistīts ar šīs teritorijas koncentrētās apbūves vēsturisko un mūsdienu attīstību. Lielāks, viensētās dzīvojošo iedzīvotāju skaits ir Daugmales pagastā, kas raksturojama kā lauku teritorija, kurā ietilpst 2 ciemi. Salīdzinot ar pārējo Ķekavas novada apdzīvojumu, Daugmales ciemā nav tik intensīva apbūve. Lielu daļu privāto mājokļu, kas atrodas ciema robežās, var klasificēt par viensētām. Pārējā Daugmale ir izteikta lauku teritorija ar lielu mežu un lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvaru.

Iepazīstoties ar Vispārīgo apbūves noteikumu projektu var redzēt, ka jautājumiem, kas saistīti ar apdzīvotu vietu, tai skaitā ciemu teritorijas plānošanu, tiek pievērsta jau krietni lielāka uzmanība, nekā esošajos tiesību aktos. Šeit minēts, ka par ciemu uzskatāma tāda apdzīvota vieta, kurā ir vismaz piecas zemes vienības atsevišķām māsaimniecībām, kuras izvietotas blakus un kurām ir kopējs piebraucamais ceļš. Ciemam ir attīstības iespējas. Jāuzsver, ka pozitīvs aspekts ir tas, kas minēts konkrēts māsaimniecību skaits un to

nepieciešamību būt blakus. Vispārīgo apbūves noteikumu projektā minēts, ka veidojot jaunus ciemus ielu tīkls jāveido tā, lai izvairītos no tranzīta satiksmes plūsmas cauri tam. Ciemā plāno vismaz vienu publisku laukumu, apstādījumu sistēmu un sabiedriskā transporta pieturvietu. Ciemā paredz vietu publiskās apkalpes centram – tirdzniecībai, pakalpojumiem, kultūras pasākumiem, dažādām organizācijām un autostāvvietām. Ciemā jānodrošina centralizēta ūdensapgāde un kanalizācija, energoapgāde, telekomunikācijas, kā arī pēc iespējas centralizēta siltumapgāde un siltā ūdens sagatavošana (Vispārējie apbūves noteikumi, projekts, 2009). Ja jaunu un turpmāku ciemu attīstīšanai šie priekšnoteikumi tiktu ņemti vērā, iespējams šobrīd mums nebūtu jārunā par problēmām, kas radušies neievērojot šos ciemu veidošanās un dzīvotspējas pamatprincipus.

Jauno urbānistu idejas. Kustības Jaunā urbānisma (angļu val. New urbanism) rašanās sev līdzī nes jaunas idejas un pārliecību par apdzīvotu vietu formām un funkcijām, lai tie varētu būt pašpietiekami un ilgtspējīgi. Viņi runā arī par dzīvotspējīga ciema elementiem, kas ir:

- nolasāms centrs;
- “5 minūšu gājieni” līdz darbam, skolai, veikalam;
- loģisks ielu tīklojums;
- ielu daudzveidība, sākot no šaurām, kur mazāka satiksmes intensitāte, līdz lielākām, satiksmei nozīmīgākām ielām;
- jaukta apbūve;
- konkrēta vieta sabiedriskām ēkām un aktivitātēm (skola, bibliotēka, slimnīca, baznīca, u.c.) (Sustainable communities and neighbourhoods. Theory, policy and practice, 2008).

Salīdzinājums ar Ķekavas ciemiem, kuros:

- nav izteikta, nolasāma centra;
- vietām haotisks ielu tīklojums;
- nekvalitatīvas ielas;
- monotona apbūve, sabiedrības segregācija;
- nekonkrēta, nesamērīga sabiedrisko pakalpojumu pieejamība.

Pētot arī citas pilsētplānošanas kustības un idejas, jāpiemin Pilnvērtīgās kopenas (angļu val. Complete communities) ideja, kura definē, ka tās būtība ir sabiedrības ikdienas nepieciešamību nodrošināšana caur ērtu darba vietas pieejamību, pakalpojumu, mājokļu un sabiedrības infrastruktūras nodrošinājumu, kurā ietilpst skolas, rekreācija, publiskās telpas pieejamība vietējo iedzīvotāju ikdienas vajadzībām. Pilnvērtīgā kopiena kā ikdienas pārvietošanās līdzekli atbalsta sabiedrisko transportu (ja tas ir drošs), nevis privāto automašīnu. (Places to Grow, 2006)

Smart Growth ir plānošanas kustība, kuras pamatā ir integrēta un pret vidi jūtīga teritorijas un transporta plānošanas pieeja. Par savām pamatnostādnēm viņi pieņem šādus elementus:

- jaukta zemes izmantošana;
- radīt daudzveidīgu mājokļu piedāvājumu un izvēli;
- veidot gājējiem piemērotas apkaimes ar iespēju ērti sasniegt arī tuvējās apdzīvotās teritorijas;
- veicināt atšķirīgu kopienu veidošanos ar spēcīgu vietas piederības izjūtu;
- pasargāt publisko telpu, lauksaimniecības zemes un dabas teritorijas no to nepiemērotas izmantošanas;
- sekmēt daudzveidīga sabiedriskā transporta pieejamību;
- veicināt iepriekš paredzamu, skaidru un rentablu attīstības lēmumu pieņemšanu;
- veicināt ieinteresēto pušu un iedzīvotāju sadarbību plānošanas procesu attīstībā.

2.3. Apdzīvoto vietu risināmie jautājumi

2.3.1. Ciems kā potenciāla kopienas veidošanās un pastāvēšanas vieta

Ciēmam jābūt ne tikai vietai ar labu infrastruktūru, daudzveidīgiem mājokļiem, pieejamām publiskajām zonām un pakalpojumiem, bet arī vietai, kur var veidoties kopienas ar savām interesēm, vēlmēm un izpausmēm. Kopienas definīcijas ir daudzas un dažādas, tomēr kā vienkāršu un saprotošu var minēt, ka kopiena ir cilvēku grupa, kam raksturīgas kopīgas teritoriālas, ekonomiskas, sociālas vai kultūras intereses.

Kopienu veidošanās ir atkarīga no vietas un sabiedrības tipiem, tomēr, lai veicinātu kopienu veidošanos, pašvaldībai būtu jāveicina vietējo iedzīvotāju iesaistīšana kopējos pasākumos, sēdēs vai lēmumu pieņemšanā, ir jāveido vietas piederības sajūta. Arī izglītošana un motivācijas izmantošana gatavībai strādāt savas dzīves vides uzlabošanai ir viens no veidiem, kā veicināt kopienu rašanos. Caur kopienām pašvaldībai iespējams mobilizēt savus sociālos, cilvēkresursus un citus resursus tādā veidā, lai iedzīvotāji varētu atbilstoši pieņemt kādas iekšējās vai ārējās pārmaiņas un spētu uz tām reaģēt. (Kas ir kopiena, 2010)

Ķekavas gadījumā jautājums par kopienām, to esamību vai neesamību ir īpaši aktuāls, jo liela daļa Ķekavas iedzīvotāju ir ļoti neaktīvi jautājumos, kas saistīti ar viņu dzīves vietas un visa novada turpmāko attīstību. Kopienas būtu veids kā konkrētai vietai piešķirt sociālu dzīvīgumu, vietējo iedzīvotāju iesaistīšanos un līdzdalību.

2.3.2. Vietas identitāte

Jautājums par identitāti vienmēr ir bijis sarežģīts un diezgan filozofisks. Ja runā par konkrētu teritoriju un piederību, tad būtu jārunā par iedzīvotāju vietas identitāti. Tā tiešā veidā saistīta ar vietas savdabību, kas daudzu iedzīvotāju uztverē asociējas ar unikālu ainavu, ģimenes īpašumu, bērnību vai ikdienas dzīvi.

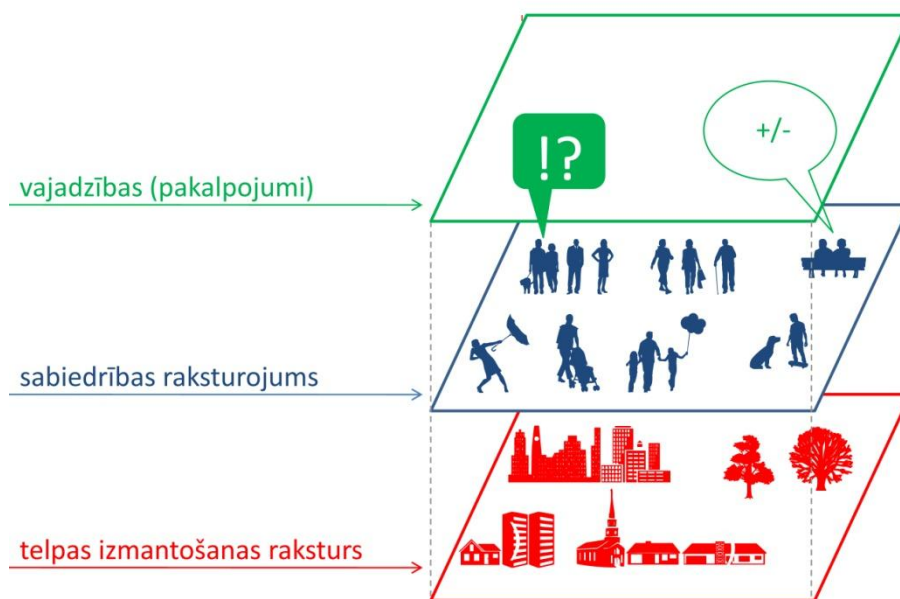
Ķekavas novads raksturojams kā teritorija, kurā attīstījušās vairākas apdzīvotas vietas ar savu noteiktu identitāti. Katra no tām ir savdabīga ar savu vēsturi, saimniecību, iedzīvotājiem un dzīvesveidu, kas ir pamats vietas identitātes radīšanai. Ķekavas novadam būtu jāapzin šīs teritorijas, ar mērķi saglabāt iedzīvotāju piederības izjūtu konkrētai vietai, no kuras tie ir nākuši, dzīvojuši un dzīvos. Pašvaldība nekādā gadījumā nedrīkstētu mēģināt uzspiest kādas citas vietas identitāti, saistībā ar teritoriālās reformas izmaiņām. Kā piemērus var minēt Daugmali, Baložus, Ķekavu, kas ir vietas ar savu savdabību, kas iedzīvotājos rada piederību tieši šīm vietām, nevis visam novadam kopumā.

3. Apdzīvojuma telpiskās izpētes metode

Meklējot risinājumus konkrētas vietas telpiskai attīstībai, nepieciešams skaidri apzināt situāciju un pielietot sistematizētu pieeju. Apskatot Pierīgas, konkrēti, Ķekavas novada apdzīvojuma struktūru, ir nepieciešams skaidri sistematizēt iegūto informāciju, vienlaicīgi nepazaudējot tas materiālās un nemateriālās likumsakarības un saiknes.

Analizējot Ķekavas novada telpiski-sociālo struktūru, visa pieejamā informācija tiek sagrupēta matricā ar trim pamatslāņiem (sk. 3.1. att.), kur :

3.1.att. Metodes shematiskais attēlojums

- telpas izmantošanas raksturs ir gan cilvēka saimnieciskās darbības rezultāts (būves, lauksaimniecības zemes utt.) gan dabas / vides objekti (upes, meži utt.);
- sabiedrības raksturojums dod visaptverošu un pietiekami detalizētu ainu par iedzīvotāju aktivitāti, ikdienas (sa)dzīvi, kultūru un vērtību skalu;
- vajadzības (pakalpojumi) atspoguļo apdzīvotas vietas vitāli nepieciešamu nosacījumu esamību vai neesamību, kā arī iezīmē problēmu dažādību un potenciālus risinājumus.

Metodes pamatā ir pieņēmums, ka konkrētas teritorijas morfoloģiskais tips ir noteicošais sabiedrības specifiskām vajadzībām, piemēram, daudzdzīvokļu māju iedzīvotājiem svarīga ir mājokļa energoefektivitāte vai savrupmāju iedzīvotājiem ir aktuāls ūdensapgādes jautājums.

Analizējot vairākus slāņus kopā ir iespējams skaidri definēt aktuālās problēmas sabiedrībā, infrastruktūrā un pakalpojumos, apzināt vajadzības un iniciatīvas.

3.1. Apdzīvojuma tipi un telpas izmantošanas veidi Ķekavas novadā

3.1.1. Apdzīvojuma tipi

- Pilsētnieciska & kodolsaturoša apkaime – apkaime, kura (kuras kodols) izveidojās pagājušā gadsimtā un agrāk, kurai bieži ir saskare ar zaļajām un ūdens teritorijām, pieejami pakalpojumi, sociālās un komunikāciju iespējas, bagātīgs sociālo resursu potenciāls un alternatīvas komunikācijas iespējam. *Piemēram, Rāmavas (Depkina) muižas apkaime – tagad Rāmavas ciema kultūrvēsturiskais centrs, Doles-Ķekavas luterāņu baznīcas apkaime – tagad Ķekavas ciema centrs, u.c.*
- Dārziņu apkaime – dārziņu un vasarnīcu teritorijas, kurām ir raksturīgi netipiskie apbūves projekti un materiālu pielietojumi, mazie (600-1200 m²), bet pārsvarā pareizas formas, zemesgabali, kā arī šaurie piebraucamie ceļi. Degradācijai pakļautas teritorijas ar lielu apbūves blīvumu un no sezona atkarīgs iedzīvotāju skats. *Piemēram, dārzkopības kooperatīva „Ziedonis” apkaime.*
- „Vecā” savrupmāju apkaime – apkaimes, kā nelieli ciemi, kas izveidojās pagājušā gadsimtā ar dominējošām 1-stāvu, 2-stāvu un 2,5-stāvu (līdz 2001. gadam celtām) ēkām. Apdzīvojuma apbūve pārsvarā ir saistīta ar skaidri nolasāmo ielu tīklojumu, blīviem un koptiem privātu dārzu apstādījumiem un bieži vizuāli konstatējamām pārbūvēm. *Piemēram, Katlakalns.*
- „Jaunā” savrupmāju apkaime – apkaime, kura strauji attīstījās pēdējā desmitgadē. Vietas raksturo vājš un no automašīnām atkarīgs ikdienas pakalpojumu klāsts vai vispār pakalpojumu trūkums, haotiska adresācija, neadekvāts, strupceļiem bagāts ielu tīklojums, privātīpašumu atdalošas barjeras un vispārīgi monotona un vientuļa ainava. Bet neskatoties uz iepriekšminēto, teritorijā dominē liels darbaspējīgo iedzīvotāju skaits. *Piemēram, Mākoņkalns (Rāmavas ciema jaunā daļa).*
- „Vecā” daudzstāvu apkaime – apkaime, kuru izveidoja pagājušā gadsimtā celtas sēriju tipa daudzdzīvokļu mājas. Šādus mājokļus parasti raksturo zema energoefektivitāte, pamatīgs eksterjeru, interjeru un pieguļošas ārtelpas nolietojums. *Piemēram, Valdlauči.*
- „Jaunā” daudzstāvu apkaime - apkaime, kuru veido mūsdienās celtas daudzdzīvokļu mājas, kurām raksturīga formu un platību dažādība un funkcionālais labiekārtojums.
- Viensētas un viensētu puduri - individuālās apbūves veids, kas ietver dzīvojamās un saimniecības ēkas, kā arī vairākus hektārus zemes. *Izteikti piemēri bijušā Daugmales pagasta teritorijā.*

- Savrupmājām paredzēta teritorija – zeme, kura ir sadalīta parcelēs (tas ir, likumdošanā noteiktā kārtībā sadalīta vairākos apbūves gabalos). Daudzos gadījumos zemesgabaliem ir ierīkoti piebraucamie ceļi un/vai pievilktas komunikācijas.

3.1.2. Telpas izmantošanas veidi

- Ražošanas, uzņēmējdarbības un tehniskas infrastruktūras teritorijas – teritorijas pakalpojumiem un darba vietām, kā arī ceļi un teritorijas inženiertīkliem.
- Atklātas telpas – teritorijas zili-zaļā struktūra, t.i., publiski pieejamas teritorijas un akvatorijas.
- Meži
- Lauksaimniecības izmantojamas zemes

3.2. Sabiedrība

Nenoliedzami sabiedrība ir tas, kas veido apdzīvotas vietas būtību. Cilvēku savstarpējas attiecības, mājsaimniecības veidi un tradīcijas, intereses un iniciatīvas ir tas, kas veido vietas atmosfēru, formulē viedokli par apdzīvojamību gan iedzīvotājiem, gan ienācējiem, gan novērotājiem. Svarīgas ir zināšanas par apdzīvotas vietas iedzīvotāju:

- sociālo stāvokli;
- ģimenes stāvokli;
- vecuma struktūru;
- ienākumu līmeni;
- nodarbinātību;
- kopienu (kopienām);
- u.c.

3.3. Vajadzības

Atceroties klasisko Maslova vajadzības piramīdu ar personīgam un fundamentālam personu vajadzībām, kā arī atsaucoties uz iepriekš minēto pieņēmumu, ir nepieciešams apzināt sabiedrisko vajadzību kopu un to dinamiku. Plānošanas un attīstības lēmumiem jābalstās uz skaidri definētām gan vairākuma, gan mazākuma problēmām un vēlmēm. Lai tieši sasniegtu vēlamu rezultātu, nepieciešams saskatīt tendences un likumsakarības, kas ļauj optimizēt procesu, pārdomāti izmantot vajadzīgos resursus un laiku. Visefektīvākais vajadzību izzināšanas veids ir novada iedzīvotāja, iedzīvotāju grupu un pārvaldes institūciju mērķtiecīga un regulāra iesaistīšana attīstības dialogā. Pašvaldībai, piemēram, ar aptaujām jānoskaidro aktuālais sabiedrības viedoklis par:

- pakalpojumiem;
- darba vietām;
- sabiedrisku transportu;
- sabiedriskām aktivitātēm un iniciatīvam;

- saimnieciskiem jautājumiem;
- infrastruktūru;
- drošību;
- u.c.

4. Rāmavas apdzīvojuma studija

Lai labāk izprastu apdzīvotas vietas struktūru Ķekavas novadā, iepriekš minēto metodi pielietojaām viena, esoša ciema robežās – Rāmavā.

Pašlaik par Rāmavu Ķekavas pagasta teritorijas plānojumā pieejamie dati par apdzīvojumu, sabiedrību un pakalpojumiem ir pārāk vienkāršoti. Bet, piemēram, nekustamā īpašuma uzņēmumu interneta portāli sniedz aizdomīgi idillisku informāciju, t.i. kā „Rāmava ir oāze tiem, kas vēlas dzīvot tuvu dabai un dažu minūšu laikā ar ērtībām sasniegt pilsētu. Šeit var peldēties un makšķerēt tieši pie pašas mājas un jau pēc mirkļa atrasties Rīgā.” (http://ramava.info/wp/?page_id=348).

Lai saprastu vietas attīstības virzienu, ir nepieciešama objektīva un detalizēta informācija par to, kas patiesība ir Rāmava šodien.

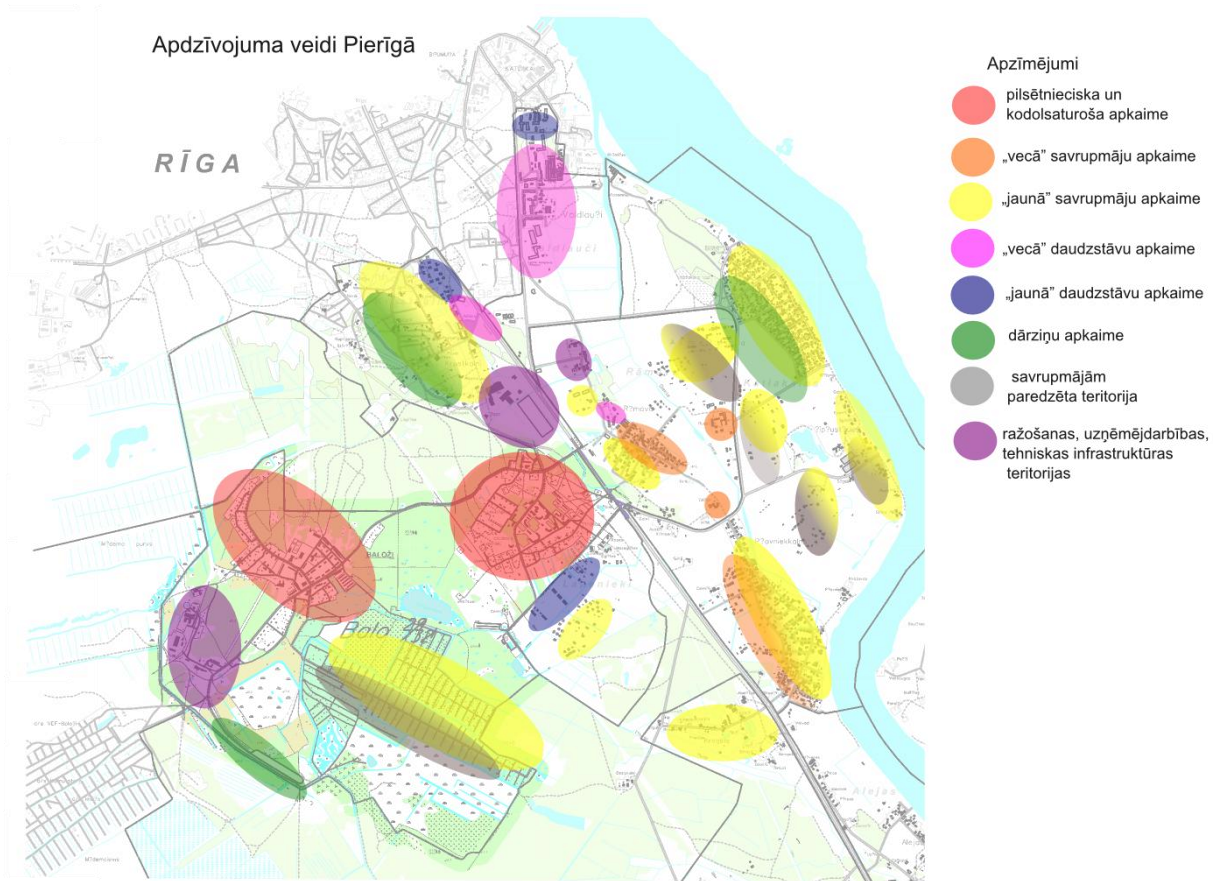
4.1. Ciema profils

Ciema profilu var saukt par vienu no plānošanā pielietojamiem instrumentiem, ar kura palīdzību nepieciešamā informācija par interesējošo apdzīvoto vietu ir ātri pieejama un saprotama grafiskā attēlojumā.

Rāmavai tika izveidots apdzīvotas vietas profils (sk. 4.1. att.), ar kura palīdzību iespējams saprast konkrēta apdzīvojuma esošo situācijas raksturojošos elementus, tādus kā:

- infrastruktūra;
- iedzīvotāji;
- sabiedriskie pakalpojumi;
- darba vietas;
- sabiedriskā dzīves telpa, publiskā ārtelpa;
- kopienas, sabiedriskā dzīve;
- satiksme.

Līdzīgus profilus ieteicams izstrādāt visos ciemos, lai saprastu esošo situāciju svarīgākajos jautājumos, kas ir un būtu svarīgi katrā apdzīvotā vietā. Jāpiemin, ka konkrēti Ķekavas novadā bija nepieciešama profila plašāka analīze, jo ļoti daudzi ciemi atrodas viens otram blakus, tāpēc nepietiek tikai ar analīzi ciema robežās (sk. 4.1. att.). Ir jāaplūko arī tuvējās apkārtnes ciemi, jo bieži tajos ir pieejami nepieciešamie pakalpojumi un publiskās aktivitātes, proti, vairāki ciemi savstarpēji funkcionāli saitīti (sk. 4.2. att.).

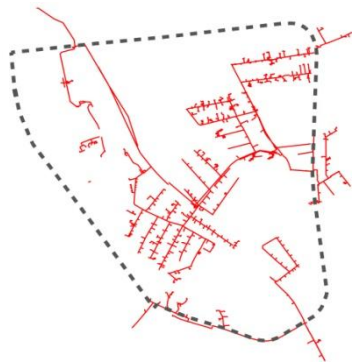

4.1.att. Apdzīvojuma veidi Pierīgā

4.2.att. Sociālā dzīve un tendences Ķekavas novadā (Pierīgā)

4.2. Rāmavas apdzīvojuma telpiskās izpētes metode

gāze

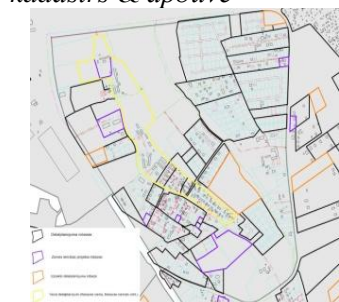
sarkanas līnijas

ūdens & kanalizācija

kadastrs & apbūve

detālpplānojumi un zemes ierīcības projekti

Rāmavai šobrīd no visiem Ķekavas novadā sastopamajiem ciemiem ir diezgan izteikti nolasāma robeža, kas iet pa valsts autoceļiem. Teritorijas kopēja platība ir ~219 ha, šo platību divās daļās sadala Olektes upīte. Apdzīvotas vietas kultūrvēsturiski nozīmīgu kodolu veido Rāmavas (Depkina) muižiņas ēka un tai pieguļošais parks.

Analizējot esošu situāciju un pieejamos datus, tika sastādītas inženierkomunikāciju, sarkano līniju, zemes kadastrālo vienību un apbūves kartoshēmas, kā arī shēmas ar informāciju par uzsāktiem un paredzētiem detālpplānojumiem un zemes ierīcības plāniem (sk. 4.3. att.).

Konstatējamie problēmjautājumi:

- slikta ielu kvalitāte (t.i. segumi, ietves, apgaismojums) adresācija un sarkanas līnijas trūkums;
- ūdensapgāde un kanalizācija;
- niecīga pakalpojumu izvēle uz vietas, apgrūtinoša (autoatkarīga) pakalpojumu sasniedzamība ārpus teritorijas;
- plašas, pašlaik tukšas un neattīstītas savrupmājām paredzētas teritorijas;
- privātīpašuma interešu dominēšana;
- publiskas ārtelpas nosacītai raksturs.

4.3.att. Izpētes kartoshēmas

Veicot apsekojumu, atklājām un sastrukturējām vairākus apdzīvojuma veidus (sk. 4.5. att.) un veicām atbilstošu iedzīvotāju grupu aptauju (sk. 4.4. att.).

Uz 2010. gada 16. martu Rānavā ir deklarēties 811 iedzīvotājs (63% darbaspējīgā vecuma, 11% skolas un 10% pirmskolas vecuma, kā arī 16% pensijas vecuma iedzīvotāji).

Konstatējamie problēmjautājumi:

„Vecā” savrupmāju apkaime:

- pazīst savus kaimiņus, bet norobežojas no pārejas teritorijas, atturīgi pret jauniešiem;
- trūkst informācijas par iespēju iesaistīties pasākumos Rānavā.

„Jaunā” savrupmāju apkaime 1. (Rānavas gadījumā ar vietvārdu Mākoņkalns):

- nošķirtais teritorijas un sabiedrības raksturs, kas tiek uzsvērts ar žogiem un barjerām;
- liels skolas vecuma iedzīvotāju īpatsvars;
- dominē nepabeigtības iespaids kopējā ainavā;
- liela mobilitāte, līdz ar to neapmierinātība ar ielu kvalitāti un satiksmi kopumā.

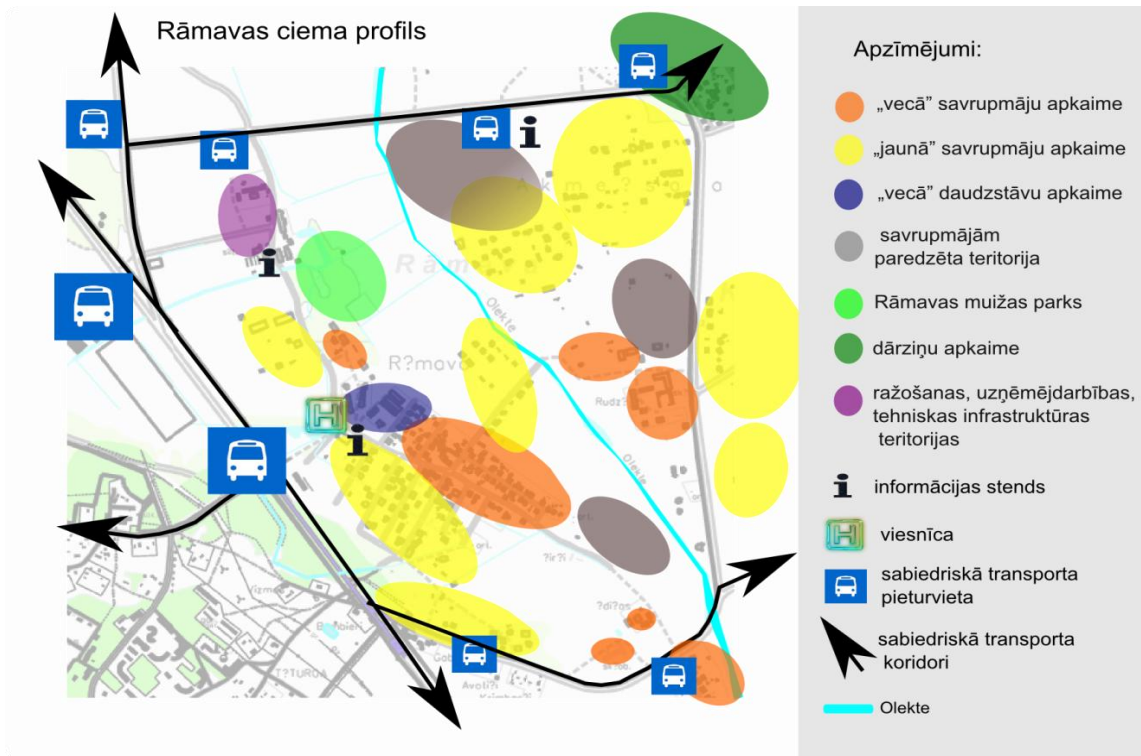
„Jaunā” savrupmāju apkaime 2.:

- neatsaucīgi iedzīvotāji
- neapmierinātība ar ielu kvalitāti un satiksmi kopumā;

„Vecā” daudzstāvu apkaime:

- savā ciema robežu izjūtā neiekļauj Mākoņkalna teritoriju;
- liels jaundzimušo skaits, proti, nepieciešamība pēc kvalitatīvas un pieejamas ārtelpas;
- mūsdienu prasībām neatbilstoša mājokļu kvalitāte;
- nepieciešamība pēc konkurētspējīgiem pakalpojumiem.

4.4.att. Rānavas telpa un sabiedrība (2010) *M.Miklašas foto*

4.5.att. Rāmavas ciema profils

4.3. Ieteikumi Rāmavas ciema apdzīvojuma struktūras attīstībai

Apskatot vairākus faktus, apsekojumu un aptaujas rezultātus kopumā var diezgan skaidri redzēt, ka Rāmavas iedzīvotājs, neatkarīgi no vecuma, lai veiktu sev aktuālās ikdienas darbības ir pakļauts diezgan sarežģītai mobilitātes shēmai, kura gandrīz visos gadījumos sniedzās pāri administratīvajai ciema robežai. Aktuāla ir atklāto telpu un telpisko saišu problemātika (sk. 4.6.att.) Sasniedzamības attālums un pakalpojumu kvalitāte ir būtiska ilgtspējīgas apdzīvotas vietas, t.i., kopienas sastāvdaļas, kas morāli un fiziski ietekmē iedzīvotāja dzīves vidi un piederības sajūtu.

Rāmavai ir nepieciešams:

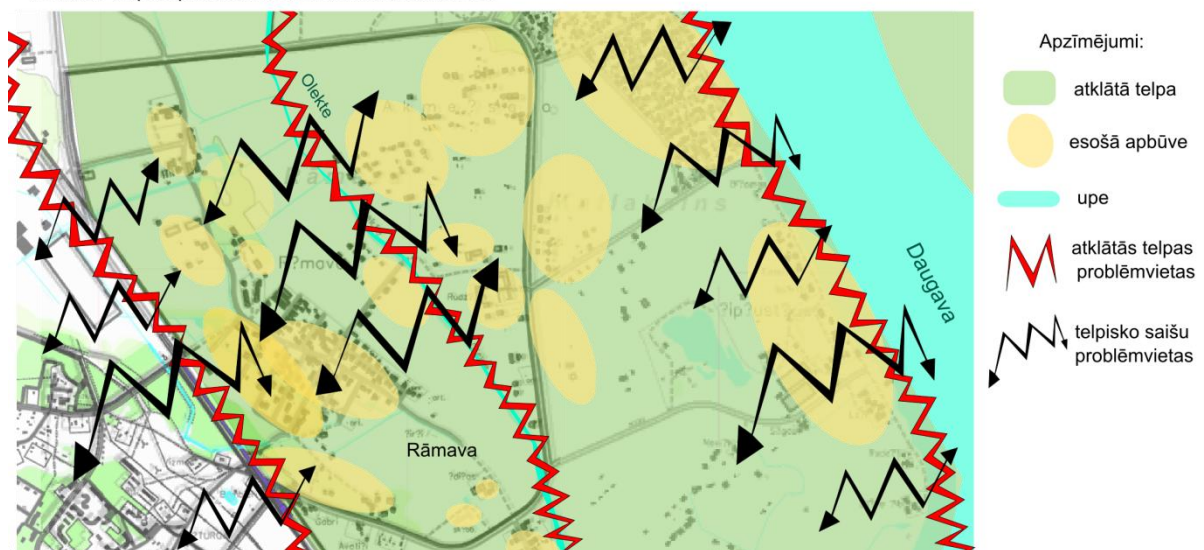
- visiem ciema iedzīvotājiem ērti un finansiāli pieejami sabiedriskie pakalpojumi;
- lielāko daļu sabiedrisko pakalpojumu lokalizēt vienā vietā, kas radītu centru, kas ir ciema viena no pazīmēm;
- konkurētspējīgi piedāvājumi;
- ērta, patīkama piekļuve (droši gājēju ceļiņi, pastaiga caur parku, iespēja aiziet uz veikalu, iet ar suni, bērnu ratiņiem);
- vieta, kur tikties, arī pasēdēt, aprunāties ar kaimiņiem;
- vieta jauniešiem
- jauktas apbūves (t.s. mājokļu) teritorijas
- komfortablas un drošas ielas

Pētot publisko telpu Rāmavas ciemā, izdalījām vairākas problēmvietas, kas gan vizuāli, gan sociāli rada barjeras. Kā redzams 4.6. attēlā, Rāmavā kā izteiktas atklātās telpas problēmvietas var identificēt Olekts upīti, kuras telpiskais un sociālais potenciāls tiek izmantots apdzīvotai vietai pavisam nepiemērotā veidā, respektīvi, apbūvēts ar privātmājām. Šī zaļi/ zilā telpa, būtu lieliski piemērota sabiedrības rekreācijas vajadzībām, kas papildus ciemā radītu skaistu un iedzīvotājiem pievilcīgu ainavu. Ļoti izteikta atklātās telpas problēmvieta ir Daugavas krasti, kas šobrīd iedzīvotājiem nav fiziski pieejami. Privātīpašuma rezultātā, krasti ir slēgti gandrīz visā Pierīgas teritorijā. Abos gadījumos, pašvaldībai būtu nepieciešams izstrādāt rīcībpolitiku, kuras rezultātā, vienojoties ar īpašniekiem, atvērt šīs publiskās telpas iedzīvotāju atpūtas vajadzībām.

Papildus varam izdalīt ne tikai fiziskās ārtelpas problēmvietas, bet arī sociālās, kuras izpaužas kā apdzīvotās vietas iedzīvotāju atšķirtība un norobežošanās vienam no otra. Rāmavā var identificēt izteiktu plaisu starp Mākoņkalna un centrālās daļas iedzīvotājiem, kuri viens otru neidentificē kā daļu no kopējās apdzīvotās telpas. Turpmāk attīstot daudzveidīgas apbūves un sabiedrības ienākšanu šajās teritorijās iespējams sapludināt un izlīdzināt šo saišu problēmvietas.

Atklātās telpas problēmvietas Rāmavas apkārtnē

4.6.att. Atklātās telpas problēmvietas Rāmavas apkārtnē

Kursa darba ietvaros izstrādājām Rāmavas ciema turpmākas apdzīvojuma attīstības redzējumu. 4.7. attēlā vizualizēta aptuvenā Rāmavas apdzīvojuma vēlamā struktūra, kurā esošās un līdz šim saporcelētās teritorijas tiek attīstītas apdzīvojuma puduros, lai veicinātu nevis apdzīvojuma izkļiedēšanos pa visu teritoriju, bet palielinātu tā blīvumu. Lielu uzsvāru

likām arī uz publiskās telpas attīstību nepārtrauktā tīkojumā, kas veicinātu ne tikai zaļās struktūras, bet arī ekosistēmas dzīvotspēju.

Rāmavas apdzīvojuma vēlamā struktūra

4.7.att. Rāmavas apdzīvojuma vēlamā struktūra

5. Telpiskās attīstības un plānošanas informācijas sistēmas

5.1. Esošā situācija un informācijas sistēmas Ķekavas novada pašvaldībā

Par teritorijas plānošanu, nekustamā īpašuma uzraudzību un ar attīstību saistītajiem jautājumiem Ķekavas novada pašvaldībā atbild četras administratīvās daļas:

1. Telpiskās plānošanas daļa (teritorijas plānojumi, detālplānojumi un citi jautājumi)
2. Attīstības daļa (projektu vadība un pārraudzība)
3. Būvvalde (būvniecības procesu vadība un uzraudzība)
4. Īpašumu pārraudzības daļa (nekustamā īpašuma pārvalde, nodokļu administrēšana)

Viens no galvenajiem telpisko datu avotiem ir Mērniecības datu centrs, ar kuru pašvaldībai ir noslēgts līgums par topogrāfisko karšu mērogā 1: 500 uzturēšanu un administrēšanu. Šos datus izmanto Telpiskās plānošanas daļa un Būvvalde savu ikdienas uzdevumu veikšanai. Dati pieejami .dgn un .dwg formātā, datu pieprasījums notiek caur FTP serveriem.

Nekustamā īpašuma pārraudzībai pašvaldībā tiek izmantota Nekustamo īpašumu nodokļu administrēšanas sistēma (NINO), kas sevī ietver gan nekustamā īpašuma nodokļu administrēšanas uzdevumus, gan kadastra kartes vizualizācijas iespējas. NINO galvenais lietotājs ir Īpašumu pārraudzības daļa, kā arī Finanšu daļa. Atsevišķiem uzdevumiem NINO tiek izmantots Telpiskās plānošanas daļā un Būvvaldē.

Iekšējo dokumentu vadība pašvaldībā tiek nodrošināta ar Namejs programmatūras palīdzību, kas sekmē esošo dokumentu, datņu un saistītās informācijas saglabāšanu un procesu automatizāciju.

Plaša informācija par izstrādātajiem plānošanas dokumentiem glabājas teritorijas plānojumu (TP), detālplānojumu (DP) un zemes ierīcības projektu (ZIP) arhīvā, kur materiāli pieejami gan papīra, gan digitālā formātā. Tie ikdienā noderīgi Telpiskās plānošanas daļas darbībai. Savukārt, Būvvalde darba procesā veido izsniegto būvatļauju reģistru, kurā norādīta ar būvi saistītā informācija, piem., adrese, derīguma termiņš, būvatļaujas statuss.

Pašvaldība sadarbojas ar Valsts zemes dienestu, kurš uztur nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmu un valsts adrešu reģistru. Ar šiem datiem ikdienā strādā visas administratīvās daļas.

Papildus darbam nepieciešamos datus ievāc no citām pašvaldības administrācijas daļām, piem., Izglītības un kultūras daļa sniedz pieprasīto informāciju par pašvaldības skolām, skolēnu skaitu u.tml.

5.2. Telpiskās attīstības un plānošanas informācijas sistēmas(TAPIS)

Teritorijas attīstības un plānošanas informācijas sistēmas (turpmāk TAPIS) galvenās funkcijas ir zemes politikas pārvaldības un teritoriju plānošanas nodrošināšana pašvaldībās, reģionos un nacionālā līmenī (TIS vīzija un attīstības apraksts,2009).

TAPIS pamata uzdevumos ietilpst plānošanai izmantojamo datu uzturēšana, datu apkopošana no valsts informācijas sistēmām, dokumentu un plānojumu uzturēšana un publicēšana, teritorijas plānošanas procesu atbalsts, sabiedrisko apspriešanu un elektronisko pakalpojumu atbalsta veikšana, kā arī veicināt atbalstu tām pašvaldību, reģionu un valsts pārvaldes funkcijām, kuru izpildei nepieciešama telpiskā informācija(attīstības komiteju darbībām, attīstības daļas darbam).

Izstrādājot priekšlikumus TAPIS izstrādei galvenais izpētes objekts ir pašvaldības un sabiedriskā līmeņa sistēmas struktūra, kas iedalāma teritorijas plānojuma izstrādes un ieviešanas daļās. Kaut arī TAPIS paredz iekļaut arī ar būvniecību saistīto jautājumu risināšanu, autori uzskata, ka šis jautājums ir jāaplūko pašā pašvaldība, kas labāk pārzina būvvaldes darbību un tām nepieciešamo informācijas sistēmu prasības.

TAPIS plānojuma izstrādes daļa iedalāmas trīs funkcionālās daļās:

1. Procesa uzsākšana. Galvenie uzdevumi šajā daļā ir lēmumu sagatavošana, pieņemšana un izsludināšana.
2. Telpisko plānojumu un to detalizācijas izstrāde, kas ietver darba uzdevumu sagatavošanas, datu uzkrāšanas, analīzes, plānojuma redakciju izstrādes, plānošanas detalizācijas un citus uzdevumus.
3. Lēmumu un dokumentu saskaņošana, kas ietver atzinumu saņemšanas, plānošanas dokumenta spēkā stāšanās apstiprināšanu un citus uzdevumus.

Savukārt TAPIS plānojuma ieviešanas daļa iedalāma vienā funkcionālā daļā:

1. Pārvaldība, kontrole, kas atbild galvenokārt par pašvaldības funkciju izpildi un atbalsta nodrošināšanu.

Katrai no šīm funkcijām un uzdevumiem ir pakārtojami nepieciešamie dati un aplikācijas šo datu izmantošanai. Kaut arī konceptuālajā shēmā norādīti nepieciešamie telpiskie un statistikas dati, to saturs un detalizācijas pakāpes ir turpmāks Ķekavas pašvaldības un izstrādātāja(VRAA) dialogs, kas savukārt dotu tiešāku tehnisko parametru raksturojumu nepieciešamajām aplikācijām un programmatūrai.

Viena no svarīgākajām TAPIS daļām ir sabiedrības un iedzīvotāju līmenis, kas visā telpiskās plānošanas gaitā un procesu virzībā izmantojot ģeoportālu var veikt gan datu ievadi, gan informācijas jeb pakalpojumu ieguvi.

TAPI

Nacionālais līmenis (RAPML)

Pašvaldības līmenis

Reģionālais līmenis (Plānošanas reģioni)

Izstrāde

Plānošanas ārpakalpojumu sniedzējs

Ieviešana

Funkcijas

Procesa uzsākšana

TP, DP, ZIP izstrāde

Lēmumu, dokumentu

Pārvaldība, kontrole

Uzdevumi

Lēmumu sagatavošana
Lēmumu pieņemšana
Uzsākšanas izsludināšana
Citi

Darba uzdevumu sagatavošana
Datu uzkrāšana, analīze
Plānojuma redakciju izstrāde
Plānošanas detalizācija
Citi

Atzinumu saņemšana
Plānošanas dokumenta spēkā stāšanās
apstiprināšana
Citi

Pašvaldības funkciju nodrošināšana un atbalsts
Plānojuma izpildes pārraudzība
Citi

Dati

Tekstuālie dati

Telpiskie dati
-Kartogrāfiskā pamatne (ortofoto, adm. robežas, ielas)
-Infrastruktūra (inženierkomunikācijas, sarkanās līnijas)
-NĪ izmantošana (kadastra dati, īpašumi)
-Aprobežojumi(aizsargjoslas, izpētes teritorijas)
-Esošie plānojumi(AN grafiskā daļa, tematiskie plānojumi)
-Teritoriju profili(Pašvaldības un citi pakalpojumi, informācija par iedzīvotājiem)
Esošie plānojumi (Stratēģiskais pamats)
Plānošanas tiesību normas un metodikas
-Nacionālajā, reģionālajā un pašvaldību līmenī
Metadati

Kontaktinformācija

Statistikas dati
Ekonomiskais profils
Citi

Aplikācijas

Paraugu, veidlapu datu bāze

Telpisko datu pieejamības,

Datu plūsmas aplikācija

NINO
Nodokļu administrēšana
NĪ pārraudzība

RAIMIS
Monitoringa sistēma

Normatīvo aktu datu bāze

Metodikas un standartu datu bāze

CAD, GIS programmas datu apstrādei, analīzei

Datu arhīvs

Sabiedrība, iedzīvotāji

Sabiedriskā apspriešana, līdzdalība

Teritoriālā plānojuma publicēšana

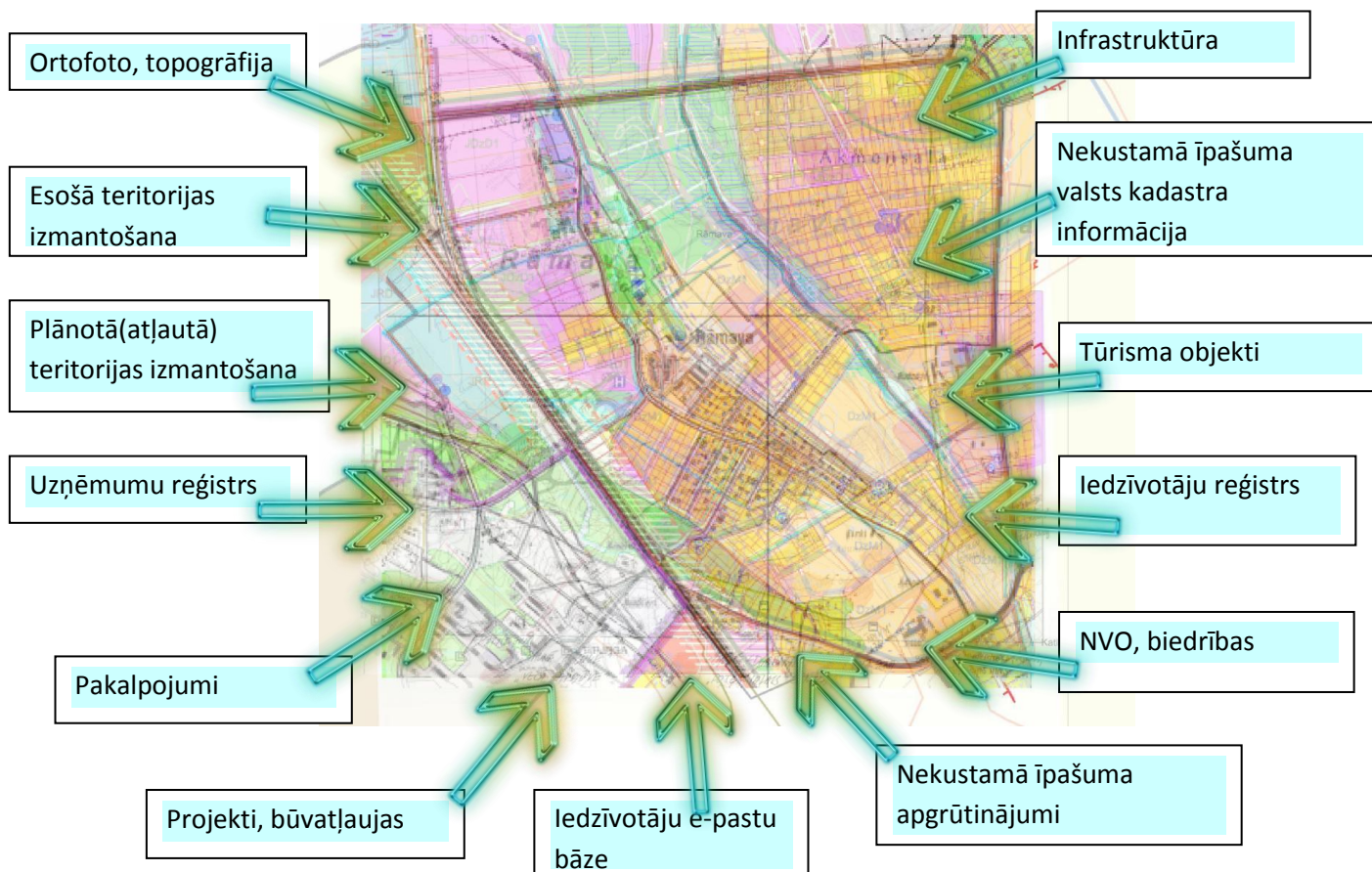
Pakalpojumu sniegšana

Ģeoportāls

-Plānošanas dokumentu pieejamība, - Teritoriju profilu veidošana, -Uzziņas par pašvaldības NĪ, - E-pakalpojumu sniegšana, - E-konsultācijas, - Iedzīvotāju forums

5.3. Teritorijas telpiskais profils

Kursa darba ietvaros tika izveidots Rāmavas ciema profils, atlasot un analizējot informāciju par iedzīvotājiem, sabiedriskajiem pakalpojumiem, infrastruktūru u.tml. Darbam nepieciešamie dati tika iegūti gan no pašvaldības datu bāzēm, gan ievākti manuāli. Jāatzīmē, ka ticamu datu savākšanai nepieciešami ievērojami laika resursi. Lai atvieglotu pašvaldības darbinieku, tai skaitā teritorijas plānotāju, darbu, lietderīgi teritorijas informācijas sistēmā uzkrāt un atjaunot datus, kas nepieciešami dažādu procesu analīzei. Mūsaprāt, nepieciešamās datu bāzes ciema griezumā var atskatīt attēlā 5.1.

5.1.att. Nepieciešamie dati Rāmavas ciema profila izveidei un uzturēšanai

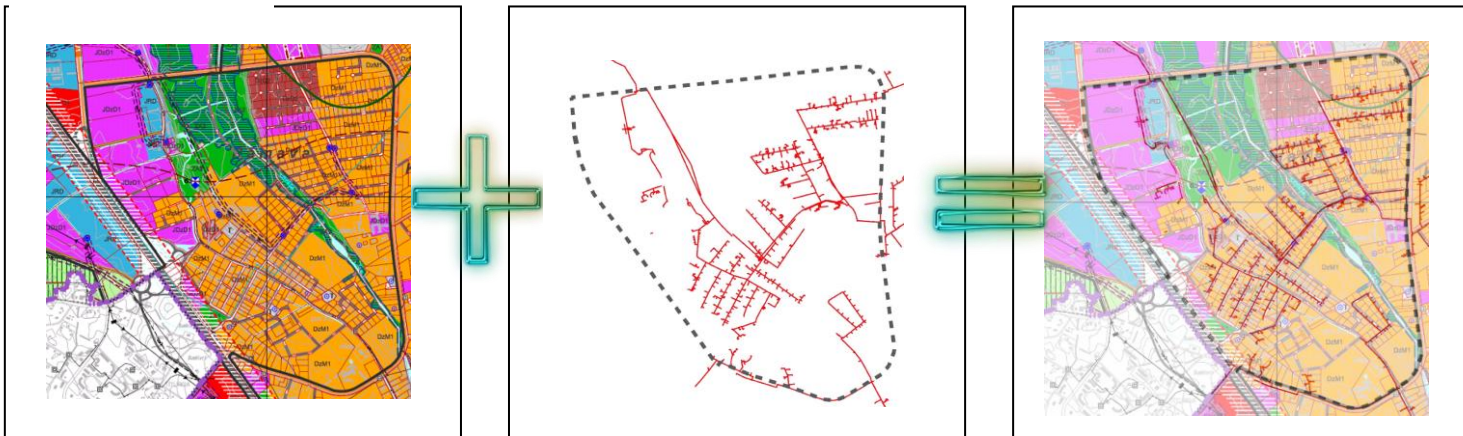
Kā kvalitatīvs pamatnes materiāls izmantojams ortofoto, topogrāfija, esošā un plānotā (atļautā) teritorijas izmantošana, uz kā balstīties, strādājot pie dažādu datu vizualizācijas un analīzes. Piesaistot informāciju par esošo infrastruktūru, pieejamajiem pakalpojumiem, var izteikt pieņēmumus par iedzīvotāju dzīves modeli un vajadzībām, kā arī noteikt nākotnē risināmos jautājumus. Plaša informācija par nekustamo īpašumu meklējama nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas datu bāzē, sasaistot īpašumu adreses ar iedzīvotāju reģistru, pēc dažādiem kritērijiem, piem., vecumstruktūra, izvietojums, var noteikt teritorijas attīstības modeļus. Piesaistot Būvvaldes datu bāzē esošo informāciju, telpiski viegli

attēlot un uztvert dažādās izstrādes stadijās esošos būvprojektus un pamatinformāciju par tiem, piem., adresi, būvatļaujas statusu, būvatļaujas derīguma termiņu, projekta akcepta datumu. Uzņemu novietojums un darbības sfēra palīdz noteikt nepieciešamo infrastruktūru. Skatoties no iedzīvotāja pozīcijas, e-vidē pieejama informācija atvieglotu un veicinātu komunikāciju ar pašvaldību. Publiski viegli atrodamai un uztverami dati par pakalpojumiem, tūrisma objektiem, nevalstiskajām organizācijām, biedrībām un pievienota atrakstoša informācija par tiem, iedzīvotājiem palīdzētu ātrāk rast risinājumu dažādām problēmām. Savukārt, kā palīgs pašvaldībai informēšanai un iesaistīšanai noder iedzīvotāju e-pastu datu bāze.

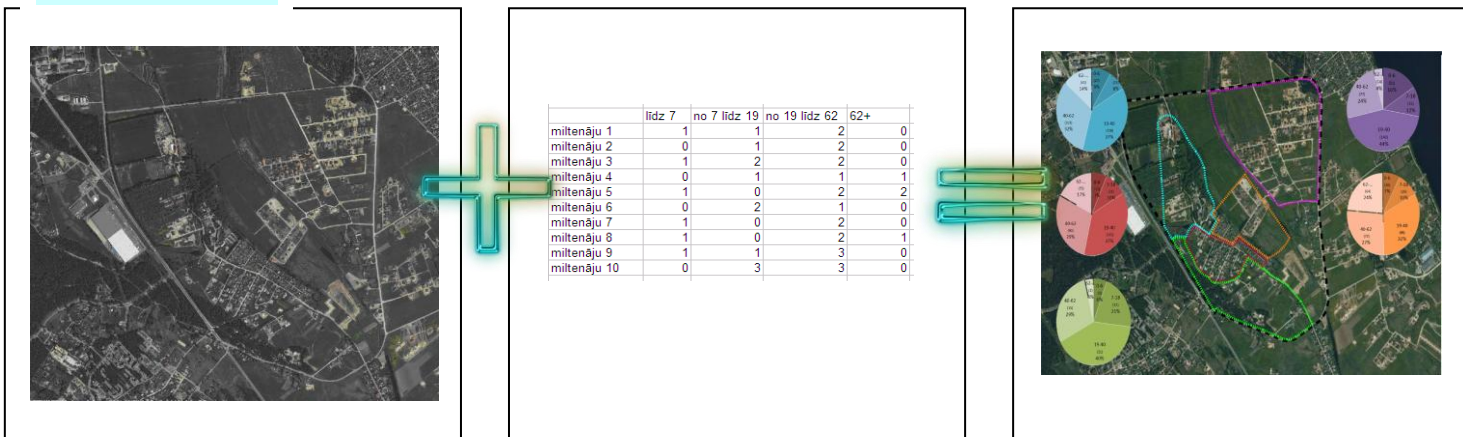
Lai viegli orientētos un atlasītu nepieciešamo informāciju, dati tiek glabāti slāņos. Kā redzams attēla 5.2. 1. modelī, par pamatni izmantojot plānoto(atļauto) teritorijas izmantošanu un piesaistot esošās inženierkomunikācijas, šajā gadījumā gāzes, datu slāni, uzskatāmi redzami nepieciešamie infrastruktūras risinājumi. Savukārt, 2. modelī tiek sasaistīts orfoto ar iedzīvotāju reģistra atribūttabulas datiem, tādējādi parādot iedzīvotāju vecumstruktūras sadalījumu noteiktos apbūves tipos, palīdzot noteikt vajadzības un intereses. Atlasot vairākus datu slāņus, iespējams saprast konkrēta apdzīvojuma esošo situāciju, kā redzams 3. modelī, telpas izmantošanas veidi tiek aplūkoti attiecībā pret sabiedriskā transporta intensitāti, plūsmas virzieniem un pieejamajiem pakalpojumiem.

Varam secināt, ka savietojami dati un vienota informācijas sistēma samazina laika resursu ieguldījumu datu atlasīšanai un sekmē plašākas analīzes iespējas.

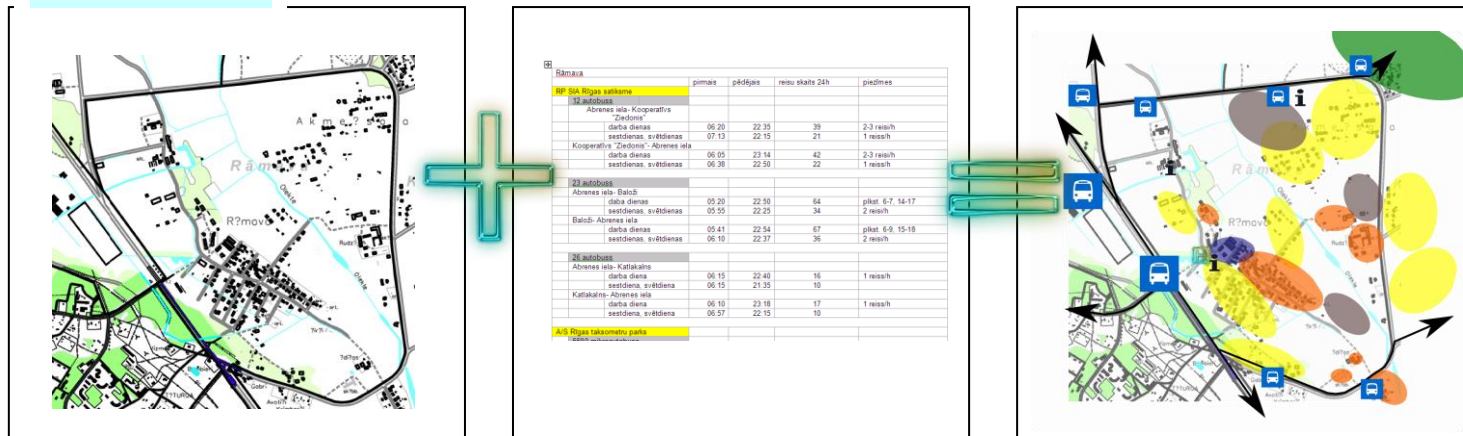
1. modelis

2. modelis

3. modelis

5.2.att. Datu slāņu atlasīšana

6. Ieteikumi Ķekavas novada telpiskās attīstības stratēģijas izstrādāšanai un ieviešanai

6.1. Ieteikumi stratēģijas izstrādei

Telpiskās attīstības stratēģijas izstrādes mērķis ir iezīmēt novada teritorijas telpiskās struktūras attīstību, nodrošinot tās ilgtspējīgu dzīves vides, sociālo un ekonomisko attīstību Rīgas plānošanas reģiona sastāvā. Telpiskās attīstības stratēģijā jānosaka teritorijas attīstības galvenie virzieni un mērķi vairāk kā 30 gadu laika periodam, kuras pamatā ir nākotnes vīzija, ievērojot un izmantojot novada iedzīvotāju un speciālistu formulētās vajadzības, kā arī Latvijas, Rīgas reģiona un Rīgas rajona attīstības dokumentos minētās vadlīnijas.

Telpiskās attīstības stratēģijai jābūt vērstai uz ilgtspējīgas telpiskās struktūras veidošanas procesu novadā, ietverot nepieciešamību saistīt apdzīvojuma, infrastruktūras un ainavu telpiskās veidošanas principus balstoties uz teritorijas kapacitāti un telpas kvalitātēm. Stratēģija ietver vietējo iedzīvotāju vēlmju saistību ar dažādām aktivitātēm, zemes izmantošanu, celtniecību un infrastruktūru. (Garkalnes novada telpiskā attīstības stratēģija 2008. – 2030. gadam, 2008)

Stratēģija būtu jāizstrādā 3 atšķirīgos plānošanas līmeņos, kā rezultātā iespējams attīstīt ilgtermiņa vīzijas stratēģisku mijiedarbību, kā arī palīdzēt ar ieteikumiem ikdienu problēmu risināšanā un iesaistīt sabiedrību plānošanas procesā:

1. līmenis: radīt ilgtermiņa vīziju plānojamās teritorijas vēlamai telpiskai attīstībai.
2. līmenis: darbs ar pastāvīgu problēmu un iespēju rašanos.
3. līmenis: sabiedrības līdzdalība.

(Struktūrplānojuma teorija)

Ķekavas novada attīstības stratēģijas vispārīgajam mērķim jābūt iedzīvotāju dzīves vides un labklājības uzlabošana – patīkama, droša, veselīga, daudzveidīga, sociāli un telpiski līdzsvarota teritorija. Lai šo uzstādījumu realizētu, telpiskās attīstības stratēģijai vajadzētu sastāvēt no šādām pamatnostādnēm novada ilgtspējīgai attīstībai:

1. Apdzīvojuma telpiskās struktūras attīstība,
2. Attīstības centru un apdzīvotu vietu savstarpējā sasniedzamība;
3. Galvenās funkcionālās telpas un to attīstības virzieni;
4. Sociāli vienotas un uz kopēju mērķi vērstas sabiedrības attīstība.
5. Galvenie savienojošie transporta un komunikāciju koridori

Katrai no šīm pamatnostādnēm nepieciešams noteikt konkrētas rīcības, mijiedarbības, stiprās un vājās puses, draudus un iespējas. Lai panāktu sekmīgu attīstību, novadam bez attīstības pamatnostādnēm jānosaka stratēģiskie virzieni jeb prioritātes.

Priekšlikumi Ķekavas novada apdzīvojuma telpiskās struktūras attīstībai

- Jaunu apbūves attīstību primāri atbalstīt jau esošajos apdzīvojumos, veidojot optimālu ciemu struktūru ar izteiktu centra teritoriju, kas perspektīvā nodrošinātu iespēju attīstīties pakalpojumiem.
- Veikt ciemu profilēšanu un kopā ar katras apkaimes iedzīvotājiem veidojot apkaimju attīstības redzējumu.
- Ierobežot apbūves haotisku attīstību, nepieļaujot tās izplešanos ārpus esošajiem vai potenciālajiem apbūves centriem, panākot vienošanos starp iedzīvotājiem, attīstītājiem un pašvaldību, izmantojot pieejamos zemes pārvaldības instrumentus (nodokļus, teritorijas plānojumu utt.).
- Veicināt sadarbību starp iedzīvotājiem, sociālām grupām, nevalstiskajām organizācijām, uzņēmējiem un pašvaldības institūcijām, veidojot dialogu kopīgu mērķu sasniegšanai un sociālā kapitāla paaugstināšanai, izmantojot dažādas līdzdalības formas (darba grupas, sanāksmes, darbnīcas).
- Veicināt kopienu veidošanos caur iedzīvotāju iesaistīšanu un līdzdalību lokālo teritoriju attīstībā, kas tādējādi sekmētu iedzīvotāju spēju reaģēt uz iekšējām vai ārējām pārmaiņām un veidotu teritoriju identitāti, kas tiešā mērā atbild par tās attīstības perspektīvām (veicinot mājokļu un zemes tirgus konkurēt spēju).
- Apbūvei paredzētās un saporcelētās zemes, kuras netiek apbūvētas, pārveidot par publiskām ārtelpām („Publiskās telpas ir vietas, kas atšķirībā no privātajām mājām un veikaliem ir atvērtas tiešām visiem un, kur mēs varam izturēties dažādos veidos, kas privātās teritorijās ir aizliegts. Publiskās telpas jēga ir veidot kopības sajūtu un parādīt sabiedrības konfliktus”,(Kostof,1993)), kur iespējams nodarboties ar lauksaimniecību, rekreācijas attīstīšanu un sabiedrībai atvērtas telpas veidošanu.
- Pašvaldībai ar saistošajiem noteikumiem jānosaka, ka nevienu nekustamo īpašumu nedrīkst attīstīt bez piebraucamā ceļa un nevienu apdzīvotu vietu grupu bez ielu tīkla, atbilstošām inženierkomunikācijām un publisko ārtelpu.
- Veicināt apdzīvojuma un sabiedriskā transporta telpiski līdzsvarotu un iedzīvotājiem pieejamu attīstību, veidojot sasaisti ar kaimiņu teritorijām, izveidojot novada mobilitātes plānu un integrējot to teritoriju plānojumos un to detalizācijās.
- Pieprasīt RAPLM likumdošanā noteikt kārtību, kādā veicama publisku parku, sporta laukumu, atpūtas zonu un pašvaldību pakalpojumu iestāžu ierīkošanai paredzēto teritoriju piespiedu atsavināšana, lai īstenotu detālplānojumus un citus teritorijas plānojumus, kā arī principus kompensācijas izmaksai zemes īpašniekam.

- Attīstīt esošos dabas un vides resursus, tādējādi nodrošinot kvalitatīvu lauku rekreācijas telpu un ūdeņu ainavu attīstību, kas pieejama gan vietējiem, gan tuvējo apkārtnu iedzīvotājiem. (Titurgas ezera pieejas vietas, Daugavas piekrasti, Olektes upi un tai pieguļošās dabas teritorijas, utt.).
- Izveidot uzraudzības mehānismu Ķekavas novada telpiskās attīstības stratēģijas ieviešanai un labai pārvaldībai.

6.2. Zemes politika

Šobrīd Pierīgā pastāv NEpārvaldīta, ekstensīva un telpiski nestrukturēta zemes izmantošana. Pašvaldībai nepieciešams iedarbības mehānisms (piem., zemes nodoklis, zemes banka), lai mainītu attiecības starp privāto un publisko telpu.

Zemes politikas nepieciešamība un mērķis ir nodrošināt Ķekavas novada teritorijas un tās dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu, izveidot efektīvu un stabilu pašvaldības zemes politikas tiesisko pamatu.

Zemes politikas pamatnostādņēs 2008. – 2014. gadam noteiktas rīcības gudrai zemes izmantošanai:

1. sekmēt neapsaimniekotu zemju izmantošanu,
2. veicināt degradēto teritoriju revitalizāciju,
3. balstoties uz ainavu inventarizācijas rezultātiem, nodrošināt ainavu vērtību aizsardzību, plānošanu un pārraudzību,
4. panākt kultūrvēsturiski nozīmīgo vietu vērtību saglabāšanu un izmantošanu,
5. teritorijas plānojumā rezervēt zemi publiskās ārtelpas, publiskās infrastruktūras, publisko pakalpojumu izvietojumam,
6. izveidot zemes pārraudzības sistēmu, nosakot informācijas avotus, pārraudzības apjomu, pienākumus zemes pārraudzībā
7. ciema apstādījumu saglabāšana iespējami lielākā apjomā, to platību palielināšana, jaunu ierīkošana, it īpaši blīvi apbūvētajās teritorijās,
8. izveidot sistēmu efektīvas zemes izmantošanas motivēšanai,
9. piemērot detālplānojumu izstrādāšanu kompleksajām teritorijām - ņemot vērā apkārtējās teritorijas attīstības perspektīvu,
10. nodrošināt rekreācijas telpas attīstību – dažādu vietējo iedzīvotāju kategoriju un ciema viesu vajadzībām,
11. nepieļaut tādu jaunu zemes vienību izveidošanu, kurai nav tiešas piekļūšanas no ceļa,
12. izstrādāt ciema ceļu tīkla koncepciju, t.sk.paredzot teritorijas kājāmgājējiem, pastaigu un tūrisma takas, veloceliņu tīklu, un sekmēt tās ieviešanai,

13. nepieļaut apbūvi, kas samazina publiskās ārtelpas platības un neļauj iedzīvotāju un ciema viesu iespēju piekļūt atvērtaī telpai, publiskiem ūdeņiem,
14. panākt ūdensmalu izmantošanu sabiedrības vajadzībām,
15. veicināt īpašumu struktūras sadrumstalotības mazinašanu,
16. stiprināt ciema centra funkciju ar publiskās telpas, ārtelpas, komerciālo teritoriju kvalitātes uzlabošanu, kā arī ar pieejamības nodrošinājuma daudzveidības un kvalitātes paaugstināšanu,
17. izvairīties no vienlaidus apbūves zonu izveides gar ceļiem un ūdensteču krastiem,
18. starp apdzīvotajām teritorijām plānot vai sagalbāt atdalošās joslas – atklātas mežu, pļavu u.c.telpas,
19. sekmēt rūpniecības un tehniskās apbūves attālīšanu no dzīvojamām teritorijām ar zaļo joslu,
20. pieturēties pie līdzsvara starp teritorijā izvietoto mājokļu, darba vietu un pieejamo pakalpojumu daudzumu un daudzveidību,
21. apdzīvoto teritoriju attīstību plānot vienlaicīgi ar tehniskās, vides un sociālās infrastruktūras attīstību,

Iedzīvotāju ietilpība plānotajā apbūves intensitātē

Atsaucoties uz Mārtiņa Trukšāna maģistra darba ietvaros veikto pētījumu un aprēķiniem par iedzīvotāju ietilpību Ķekavas pagastā, atsaucoties uz teritorijas plānoto (atļauto) izmantošanu (skat. 6.1. attēlu), var pieņemt, ka:

I variants. Ja vidējā dzīvojamās apbūves zemes gabala parcele ir $\approx 1500 \text{ m}^2$, iespējamo parcelu skaits, pieņemot, ka 20% no teritorijas nepieciešama ceļu tīklam, ir 37 215 gab. Iedzīvotāju pieauguma potenciāls šādā apbūves gabalu daudzumā, pieņemot, ka ģimenē ir 3 cilvēki ir 111 644 iedzīvotāji.

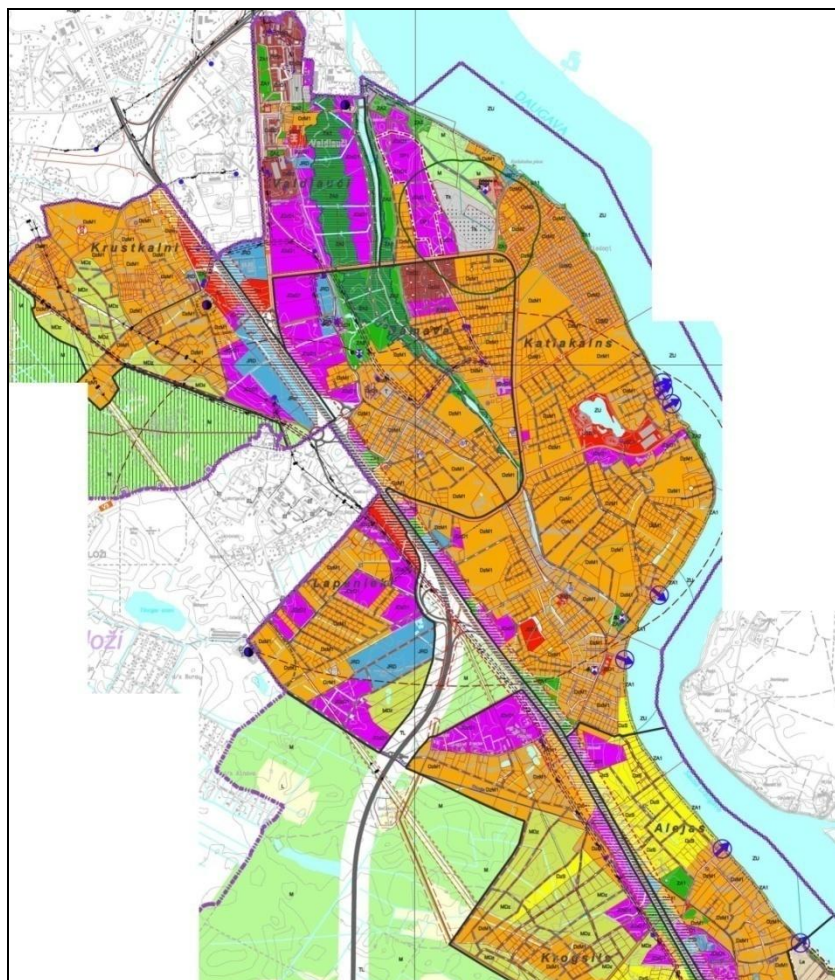
II variants. Ja vidējā dzīvojamās apbūves zemes gabala parcele ir $\approx 3000 \text{ m}^2$, iespējamo parcelu skaits, pieņemot, ka 20% no teritorijas nepieciešama ceļu tīklam, ir 18 607 gab. Iedzīvotāju pieauguma potenciāls šādā apbūves gabalu daudzumā, pieņemot, ka ģimenē ir 3 cilvēki ir 55 822 iedzīvotāji.

Atgādinājums! Šobrīd Ķekavas pagastā ir $\sim 14\,000$ iedzīvotāju.

Darījumu skaita maksimums nekustamo īpašumu tirgus augstākajā punktā ar zemes gabaliem Rīgas rajonā bija 400 darījumi mēnesī. Ja pieņemam, ka tirgus šobrīd un turpmāk būtu tikpat aktīvs, tad zemes gabali darījumiem Ķekavas pagastā pie paredzētā apdzīvojuma blīvuma pietiktu vēl 8 gadiem.

Iegūstot šādus datus rodas jautājums, vai pašvaldība, kā saistošos noteikumus pieņemot šādu teritorijas plānoto (atļauto) izmantošanu ir rēķinājušies ar maksimālo iedzīvotāju ietilpību? Ja jā, tad Ķekavas pagastā esošo ciemu robežās apbūve būtu viengabalaina, nepārtraukta un bez publiskās ĀRtelpas, jo tai vieta plānojumā nav paredzēta pietiekoši šādam iedzīvotāju skaitam. Jāņem vērā, ka praksē ~ 20% no teritorijas ir jāparedz publiskās infrastruktūras attīstībai. Pie šādas apbūves rastura un īpašumtiesību struktūras, veidojas tik intensīvs klājiens, kas līdzinās pilsētas apdzīvojuma intensitātei, kas pieprasa pilsētas mērogam atbilstošus pakalpojumus, tehnisko un sociālo infrastruktūru. Kā pašvaldība panāks šīs telpas ilgtspējīgai attīstībai nepieciešamo daudzveidību, jo pretējā gadījumā tā ir pakļauta monofunkcionālai izmantošanai jeb degradācijai? Vai tas ir Ķekavas novada vēlamais attīstības scenārijs?

Otrs svarīgākais jautājums, kā Ķekavas politiskie spēki domā piesaistīt šādu apjomu iedzīvotāju, ja zinām, ka Latvijā kopumā katru gadu iedzīvotāju pieaugums samazinās, bet Ķekavā tas pēdējā gadā pieaudzis par ~500 iedzīvotājiem? Ja netiks izstrādāta reāla iedzīvotāju masas piesaistīšanas politika no ārvalstīm, tad būtu jādomā par teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas grozīšanu procedūru, kurā varētu norādīt apbūvei paredzētās vietas krietni koncentrētāk, esošo apbūves centru tuvumā un pārējo zemi pārsvērts publiskajā telpā, kuru var izmantot lauksaimniecībā, tūrismā vai sabiedriskās telpās.

Teritorijas atļautā izmantošana (zonējums)	AN pieņemtais apzīmējums	
	Krāsas	Burtu
TERITORIJAS, KURĀS APBŪVE IR PRIMĀRĀ ZEMES IZMANTOŠANA		
Dzīvojamās apbūves teritorijas:		
Mazstāvu dzīvojamās apbūves teritorijas		DzM1, DzM2
Savrupmāju dzīvojamās apbūves teritorijas		DzS
Mežaparka apbūves teritorijas		MDz
Daudzstāvu apbūves teritorijas		DzD1, DzD2, DzD3
Jauktas apbūves teritorijas:		
Jauktas sabiedriskās un darījumu apbūves teritorijas		JSD1, JSD2
Jauktas dzīvojamās un darījumu apbūves teritorijas		JDzD1, JDzD2,
Jauktas ražošanas un darījumu apbūves teritorijas		JRD
Tehniskās apbūves un līnijbūvju apbūves teritorijas:		
Tehniskās apbūves teritorija		T
Satiksmes infrastruktūras objektu teritorija		TL

6.2. att. Ķekavas pagasta atļautā (plānotā) teritorijas izmantošana. Avots: Ķekavas novada teritorijas plānojums 2009. – 2021. gadam

Piemēram, Somijā ir likums, kas nosaka, ka detālā plānojuma aptvertajā teritorijā 20% privātās zemes bez maksas jāatdod pašvaldībām ceļu izveidei. Latvijas likumdošanā šīs normas vēl joprojām trūkst, kā rezultātā rodas problēmas gan ar ceļu izbūvi, apsaimniekošanu un tīrīšanu. Vispārējo apbūves noteikumu projekts, kas tapis 2009. gadā nosaka, ka 20% no ciema teritorijas plāno publiskās infrastruktūras attīstībai (publiskām ēkām, telpām vai ceļiem).

Arī publisku parku izveide ir teritorijas plānojumu ieviešanas svarīga sastāvdaļa. Līdzīgi tas ir ar publiskiem sporta laukumiem, rotaļu laukumiem, atpūtas zonām un pašvaldības pakalpojumu iestāžu ēkām. Nav nekādu problēmu, veidojot publisku parku uz pašvaldības zemes, bet kā to izdarīt uz privātas zemes? Pirmā iespēja ir zemi parka ierīkošanai nopirkt no zemes īpašnieka, bet šādu vienošanos ne vienmēr var panākt. Latvijā spēkā esošā zemes piespiedu atsavināšanas sistēma darbojas teorētiski, bet ne praktiski, īpaši, veidojot parkus. Izlemt, ka nepieciešams publisks parks un precīzi noteikt tā atrašanās vietu var, jau izstrādājot detālo plānojumu. Līdz ar detālā plānojuma stāšanos spēkā pašvaldībai vajadzētu automātiski iegūt tiesības izveidot jebkuru plānojumā paredzēto parku. (Telpiskā plānošana un apdzīvoto vietu zemes pārvaldība Latvijā, 2002)

Kā piemēru var minēt Stokholmas zaļo zonu plānošanu. Pilsēta definē priekšnosacījumus publisko telpu pieejamības nepieciešamībai dažādu attālumu rādiusā no katra iedzīvotāja mājokļa:

200 m attālumā jābūt pieejamam – zaļumiem, spēļu, pastaigu, atpūtas vietas;

500 m attālumā jābūt pieejamam – parkam ar piknika vietu, iespēju aktīvi atpūsties;

1 km attālumā jābūt pieejamam – mežaparkam ar platību ne mazāk kā 50 ha.

(Stockholm, Sweden)

6.3. Laba pārvaldība kā instruments stratēģijas ieviešanai un realizēšanai

Kvalitatīvai Ķekavas novada stratēģijas ieviešanai un realizācijai pašvaldībai nepieciešams pielietot efektīvas sadarbības metodes, lai mazinātu interešu grupu (iedzīvotāju, uzņēmēju, NVO u.c.) atsvešinātību no politiskā procesa. Kā sekmīgs darbības modelis, kas sevi pierādījis daudzās nozarēs, ir laba pārvaldība. Pārvaldība ir uz zināšanām balstīta spēja rīkoties, konkrētu mērķa sasniegšanai iesaistot visplašāko dalībnieku (valstisko, nevalstisko, lokālo, nacionālo, reģionālo, globālo) skaitu. Pārvaldība nav ministriju, aģentūru, pašvaldību un citu struktūru organizācija un to sekošana institūcijām. Tā ir rīcība kopīga labuma radīšanai, kas nodrošina ilgtspējīgu attīstības un cilvēku dzīves kvalitāti.

Laba pārvaldība var pastāvēt tikai tad, pa procesā aktīvi iesaistās ne tikai pašvaldība, bet arī sabiedrība, kopiena un indivīds. Pasaules praksē pierasts, ka vietējā vara sadarbībā ar citiem pārvaldes līmeņiem strādā indivīda labā, bet Latvijas praksē pārvaldības viena otru uzlūko no konkurences pozīcijām (Laba pārvaldība, 2009).

Valsts pārvaldes politikas mugurkauls

Tiesiska, efektīva un kvalitatīva pārvalde, kas nodrošina, lai tās sniegtie pakalpojumi un rīcības atbilstu sabiedrības vajadzībām

+ Uz nākotni vērsta stratēģiska politikas plānošana

+ Iedzīvotāju un saimnieciskās darbības veicēju vajadzībām atbilstīgi, pieejami un kvalitatīvi pašvaldības pakalpojumi

+ Valsts pārvaldes darbības atbilstība likumam un tiesībām

+ Profesionāli, kompetenti un motivēti pašvaldības darbinieki

+ Aktīvas pilsoniskās līdzdalības iespējas

Ķekavas gadījumā šī labā pārvalde ir ļoti nepieciešama, lai izstrādāto stratēģiju varētu ne tikai pieņemt, lai būtu, bet izstrādāt tās uzraudzības mehānismu, kurš sevī ietver konceptuālu attīstības virzību noteikto mērķu sasniegšanai, ar konkrētiem darbiem un atbildību sadali. Beidzot ir laiks attīstīt vienotu rīcībpolitiku plānotas telpiskās attīstības sekmēšanai. Lai to panāktu ir nopietni jāuztver sabiedrības viedoklis, jāpilda solītais un radoši jādomā.

Izmantotā literatūra un avoti

Chris Couch, C. ; Petschel-Held, G. ; Leontidou, L., (2007). *Urban Sprawl in Europe: Landscape, Land-Use Change and Policy*. Wiley-Blackwell 296 p.

Daugmales pagasta teritorijas plānojums 2007. – 2019. gadam, *Paskaidrojuma raksts*, SIA „Nagla IF”, 2009, 124 lpp.

Garkalnes novada telpiskā attīstības stratēģija 2008. – 2030. gadam, Garkalnes novads, 2008, 31 lpp.

Ķekavas pagasta teritorijas plānojums 2009. – 2021. gadam, *Paskaidrojuma raksts*, Ķekavas pagasta pašvaldība, 2009, 56lpp.

Latvijas Finanšu ministrijas Reģionālās politikas un plānošanas pārvalde, Latvijas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Somijas Vides ministrija, *Telpiskā plānošana un apdzīvoto vietu zemes pārvaldība Latvijā*, Rīga, 2002. 36 lpp.

Ministry of Public Infrastructure Renewal, 2006. *Places to Grow*, Growth Plan, Ontario, 48 p. Ozoliņa Ž., Reinholde I. 2009. *Laba pārvaldība*, Apgāds „Zinātne”, Rīga, 286 lpp.

Rīgas plānošanas reģiona telpiskais (teritorijas) plānojums, *III daļa Teritorijas plānošanas vadlīnijas*, Rīgas plānošanas reģions, 2007, 20 lpp.

Rīgas rajona teritorijas plānojums 2008. – 2020. gadam, *1. daļa. Paskaidrojuma raksts, 2. sējums*, Rīgas rajona padome, 2008, 63 lpp.

SIA „Konsorts”, 2009. *Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtējums*. Gala ziņojums. Rīga, 363 lpp.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2001. *Apdzīvojuma struktūras attīstība*, nozares pārskats rajona plānojuma izstrādāšanai. Jumava, Rīga, 144 lpp.

VRAA, 2009. *TIS vīzija un attīstības apraksts*, Rīga, 88 lpp.

Zemes politikas pamatnostādnes 2008. – 2014.gadam, *Pamatnostādnes*, Ministru kabinets, 2008, 39. lpp.

Interneta resursi

Rīgas plānošanas reģions, tā funkcijas, bez datējuma, Rīgas plānošanas reģions, skat. 30.04.2010.

<http://www.rpr.gov.lv/pub/index.php?id=13>

Par novadu, Vēsture, 2010. Ķekavas novads, skat. 28.03.2010.

<http://www.kekava.lv/pub/index.php?id=222>

Sustainable communities and neighbourhoods. Theory, policy and practice, 2008. Infed, skat. 3.03.2010.

http://www.infed.org/community/sustainable_communities_and_neighbourhoods.htm

Ka sir kopiena?, bez datējuma, skat. 01.06.2010.

http://www.partneribas.lv/latv/kopiena_p.htm

Stockholm, Sweden, bez datējuma, Alyse Nelson, skat. 03.06.2010.

http://depts.washington.edu/open2100/Resources/1_OpenSpaceSystems/Open_Space_Systems/Stockholm_Case_Study.pdf

What is Smart Growth, 2006. Smartgrowthplanning.org, skat. 03.06.2010.

<http://smartgrowthplanning.org/FAQs.html#1>

Normatīvie akti

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, I nodaļa, Vispārīgie noteikumi, Saeimā pieņemts 18.12.2008. Vispārējie apbūves noteikumi, projekts, darba variants, 10